

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Univerzita Hradec Králové
Ústav sociální práce

Narativní přístup v práci se subkulturami mládeže

Miroslav Kappl

Gaudeamus 2014

Recenzovali:

PhDr. Peter Papšo, PhD.

Mgr. Vladimíra Nahodilová

Jazyková korektura:

Mgr. Vendula Rychtrmocová

Edice texty k sociální práci

Řada: Vybrané kapitoly z teorií a metod sociální práce – sv. 15

Studijní materiál vznikl za podpory projektu

Inovace studijních programů sociální politika a sociální práce na UHK s ohledem na potřeby trhu práce (CZ.1.07/2.2.00/28.0127), který je spolufinancován Evropským sociálním fondem a státním rozpočtem České republiky.

ISBN 978-80-7435-400-7

Obsah

1	Úvod	4
2	Subkultury jako komunity aktivně bránící svůj životní svět.....	6
2.1	Subkultury mládeže	7
3	Výchozí principy komunitní práce se subkulturami	10
4	Etapy komunitní práce se subkulturami	13
4.1	Příprava týmu.....	13
4.2	Hlavní zásady práce s klienty.....	14
4.3	První etapa – sběr všeobecných informací o subkultuře	15
4.3.1	Demografické údaje o struktuře lokální komunity.....	16
4.3.2	Informace o infrastruktuře	18
4.3.3	Informace o formálních i neformálních vůdcích komunity.....	19
4.4	Druhá etapa – zjišťování potřeb a problémů cílové subkultury	20
4.5	Třetí etapa - navrhování projektů.....	24
4.6	Čtvrtá etapa – realizace komunitního projektu	26
4.6.1	Facilitace naplánovaných i spontánních komunitních setkání	26
4.6.2	Vyjednávání s úřady	30
4.7	Pátá etapa – zhodnocení spolupráce s komunitou.....	32
5	Vybrané techniky narativního přístupu v práci se subkulturami mládeže... 	35
5.1	Zvyšování vědomí.....	35
5.2	Vybírání	37
5.3	Odporování	38
6	Závěr	40
7	Slovníček základních pojmů	41
8	Literatura	46
9	Rejstřík	48

1 Úvod

Francouzský sociolog a filozof Georges Bataille netrpěl žádnou falešnou sentimentalitou. Když chtěl co nejuvýstižněji charakterizovat člověka jakožto specifický a svébytný fenomén, zhodnotil ho jako pouhou pracovní sílu, racionálně hospodařící se svými zdroji a statky, jejíž zvláštností je, že hospodaří dokonce také se svým časem – neboť člověk je jediný živočich, který se dokáže svobodně odvrátit od přítomného okamžiku a jeho svodů směrem k budoucnosti, pro kterou se snaží v maximální míře zajistit. Vedle toho ovšem ihned upozorňoval na to, že takováto situace je v zásadě vždy nestabilní, neboť většina z nás si občas dokáže i uvědomit, že v dlouhodobé perspektivě není možné akceptovat takový způsob existence jako smysluplný. Jediným adekvátním řešením je potom hrubé porušení kázně, ať již na úrovni práva, morálky či estetiky, které lze zároveň nahlížet jako určitý osobní boj za své autonomní pojetí etiky a vkusu, vycházející více vstřícně některým vlastním osobním touhám a hodnotám. (Bataille, 2000)

Pokud bychom hledali odpověď na otázku, proč v rámci každé společnosti existují vedle „oficiální“ kultury i určité subkultury, mohl by tento postřeh mnohé objasnit. Pokud budeme chápat subkultury jako určitý pokus o vzpouru vůči zavedeným řádům, obvykle podporujících především procesy ekonomické produktivity, porozumíme lépe příčinám jejich vzniku i dynamiky jejich růstu, zániků i případných znovuzrození. Velmi dobře lze přitom využít slovník Habermasovy teorie komunikačního jednání, protože obdobné myšlenky lze nalézt i v jejích konceptech, které nejsou v oboru sociální práce úplně neznámé. Většinu subkultur budeme moci vnímat jako společenství bránící svůj „životní svět“ proti kolonizaci „světem Systému“, čili proti světu zaměřenému na ekonomický růst a mocenské ovládnutí. (Laan, 1998)

Subkultury tak představují pro nespokojence se světem Systému příležitost stát se členy určitých početnějších komunit spojených s jistými hodnotami, které jsou jim nějakým způsobem blízké, a spolu s tím můžou i naopak dát otevřeně v určitém společenství najevo své postoje k určitým většinovým hodnotám a normám, které odmítají přijmout za své. Tyto zmíněné společné hodnoty a normy, na kterých jsou subkultury vždy postaveny, mohou být nejrůznějšího charakteru. Zpravidla to bývají hodnoty estetické, etické, společensko-politické, náboženské, ekologické, historické (a další jiné), přičemž velká část subkultur usiluje o dosahování vícera typů těchto hodnot, čímž vytváří určité specifické životní styly. Každá z těchto subkultur je v nižší či vyšší míře v rozporu s některými hodnotovými řády světa Systému, přičemž otázkou,

kteřou bychom se jako sociální pracovníci měli vždy zabývat, je, jakým způsobem integrovat některé subkultury do společnosti, aniž by došlo mezi kulturou *mainstreamu* („hlavního proudu“, naprosto poplatného světu Systému) a konkrétními subkulturami k výraznějšímu střetu.

Odpověď na tuto otázku by neměla být nijak překvapující – sociální pracovníci by měli umět uschopňovat subkultury k tomu, aby mohly vstupovat do adekvátních diskursů, ve kterých by měly mít možnost hájit nároky na „platnost“ svých hodnotových orientací a uplatňovaných norem. To je jedno ze základních pravidel Habermasovy diskursivní etiky, které má smysl i v kontextu práce se subkulturami jakožto zájmovými komunitami, hájícími svůj životní svět proti světu Systému. Sociální pracovníci by měli umět *dát hlas* těmto komunitám, naučit je komunikovat o svých hodnotách všemi možnými komunikačními kanály a formami - od umění po občanské a politické veřejné diskuse, a tak zvýšit možnost integrace nespokojených a problematických subkultur do celého společenství. Snaží se tak předejít situaci eskalace názorových střetů v užití násilí jednou či druhou stranou. Věří, že dokud všechny strany komunikují s upřímnou snahou o nalezení *společné* pravdy, jejíž závěry by byly akceptovatelné pro všechny přítomné, je vždy možnost konstruktivního řešení konfliktu mezi zastánci různých životních stylů. (Laan, 1998)

Tato skripta mají za cíl tuto zmíněnou kompetenci posílit. Následující kapitoly seznámí čtenáře s určitými strategiemi a postupy, které jim při citlivém užití budou pomáhat uschopňovat subkultury k aktivnímu začlenění do společnosti, aniž by byly pohlceny „hlavním proudem“, a aby jim zůstalo právo svobodného vstupu do veřejných diskursů, které se jich nějakým způsobem dotýkají. Tyto strategie, metody a techniky vychází z konceptu narativního přístupu, jehož užívání v práci s různými subkulturami má již určitou tradici, a který je na práci s diskursy specifickým způsobem zaměřen.

2 Subkultury jako komunity aktivně bránící svůj životní svět

Na první pohled je vše v pořádku. Jako lidské bytosti se pohybujeme ve dvou světech, v životním světě a světě Systému. V životním světě si můžeme dovolit být skutečnými lidskými bytostmi, při vstupu do světa Systému jsme redukováni na pouhé aktéry určitých rolí, v jejichž popisech není pro autentické projevování lidských emocí žádné místo. Ať jsme v práci, ve škole, v úředním jednání, ve všech těchto prostředích soustředěně posloucháme rozkazy a plníme zadané úkoly. (Laan, 1998) V takovém procesu mohou emoce působit rušivě a jsou proto při jejich výskytu sankcionovány. Povolena je nanejvýše simulace vybraných emocí (např. přívětivosti, vlídnosti či pochopení) jako součást marketingové strategie, případně nějakého zaměstnaneckého kodexu. Nemusí to být naše nejoblíbenější část života, ale s ohledem na „princip reality“ dokážeme povětšinou akceptovat, že to je nějakým způsobem nutné a efektivní pro chod naší společnosti a jejích mechanismů distribuce statků mezi všechny její členy.

Příjemněji se cítíme v životním světě, kde zpravidla máme svrchovanou vládu nad svým časem, tělem a svými zdroji a statky. Bohužel se ale často setkáváme se snahami světa Systému kolonizovat tento náš svět formou jemné kontroly nad našimi životy, uskutečňované komplexně pojatou propagandou. Ve školách, v médiích a v dalších mnohých institucích je nám představován popis toho, kdo jsme, jak se cítíme, co chceme, co se nám líbí a co je pro nás neakceptovatelné. Je nám vyprávěn příběh o nás samotných a někdy se stane, že se s ním nemůžeme a nechceme ztotožnit. Nechceme se připojit k hlavnímu proudu, konzumovat jeho produkty, které jsou často nejenže předražené, ale i naprosto nezajímavé a ničím neoslovující. Pociťujeme mírný nátlak na naše svobodné rozhodování, na který musíme nějak zareagovat.

Pokud se nám přihodí, že se dostaneme do takové situace, máme pro ni připravenou sadu určitých řešení, ze kterých si vybíráme dle našeho mínění to nejvhodnější. Pro významně velkou část populace je to vstup do určité subkultury, skrze niž se může vyjádřit důrazněji ve prospěch nějakých svých nejdůležitějších hodnot a proti některým hodnotám, vnucovaným světem Systému. Člověk se vstupem do subkultury stává členem **určité zájmové komunity, jejíž členové se vzájemně ujišťují o správnosti svých hodnotových systémů a norem a snaží se je různými způsoby artikulovat navenek prostřednictvím společně realizovaných akcí.** Některé subkultury nevzbudí celkem žádný rozruch a jejich hodnotová rozdílnost je ze strany společnosti tolerována,

některé jsou vyzdvihovány či pranýřovány médii, některé subkultury jsou považovány za hrozbu společnosti a jejich projevy a aktivity jsou monitorovány a sankcionovány. (Smolík, 2012) Se všemi typy těchto subkultur lze pracovat, i když pochopitelně na odlišných cílech a rozdílnými způsoby. Vždy je ovšem cílem pracovat na vzniku určitého diskursu, v jehož rámci se mohou vést maximálně symetrické diskuse, v kterých by i ty mocensky slabší strany měly mít právo obhajovat své názory a žádat o jejich nestranné posouzení.

2.1 Subkultury mládeže

V těchto skriptech je pozornost věnována především subkulturám mládeže, s jejichž příslušníky se sociální pracovníci běžně setkávají při práci s neorganizovanou mládeží, v našem kontextu zejména v nízkoprahových zařízeních pro děti a mládež a v jejich terénních programech. I když platí, že subkultury mládeže se v některých obecných rysech podobají subkulturám ostatním (sdílením společných hodnot a schopností vstupovat do různých společně naplánovaných a realizovaných akcí), přesto v některých ohledech nalézáme i určité zvláštnosti, na které je užitečné poukázat. Gruber (1997) upozorňuje především na následující rysy, kterými se subkultury mládeže vyznačují výrazněji oproti jiným subkulturám. Tyto specifické rysy subkultur mládeže je vhodné mít při práci s nimi na mysli. Jak dále uvidíme, je vhodné uvědomovat si tyto aspekty (čili reflektovat význam, účel a funkci těchto uskupení) zejména při tvorbě cílů komunitního projektu a dále s ohledem na ně i adekvátně volit cesty a metody projektu.

1) *Subkultury mládeže poskytují specifický azyl nesocializovaným jedincům.* Období mládí klade před dospívající několik vývojových úkolů, které musí zvládnout. Jedním z nich je získání dovednosti navazovat vztahy se svými vrstevníky a začlenění se do nejrůznějších okruhů přátel a známých. Subkultury představují pro část příslušníků mladé generace přitažlivou cestu, umožňující jim stát se členy širších alternativních společenství, než jsou kamarádké party ze školy či ze sídliště, do kterých často z nějakého důvodu nezapadli. Může se přitom jednat o určité lokální verze některých širších subkulturních hnutí mládeže (např. místní *punková*, *hip-hopová*, či *techno* scéna), anebo může jít o nespécifickou lokální subkulturu, alternativní společenství mladých lidí, programově se stavících mimo kulturu hlavního proudu, aktivně vystupujících ve prospěch některých sdílených společných hodnot.

2) Subkultury mládeže umožňují komunikaci potřebnou pro výkon určitých typů zájmových činností. Subkultury mládeže jsou často spojeny s určitým způsobem uměleckého či sportovního sebevyjádření. Fungující subkultury mají mezi svými příslušníky osoby schopné organizace určitých „komunitních“ setkání, spojených s uměleckou produkcí či sportovní soutěží, a vedle nich také osoby schopné vytvářet určité komunikační sítě (např. *fan-ziny*, webové stránky apod.), jejichž vzájemná spolupráce vytváří určité sdílené prostory (*každodenního, virtuálního či festivalového* charakteru), umožňující aktivním členům subkultury sebevyjádření prostřednictvím jejich zvolené zájmové činnosti.

3) Subkultury mládeže umožňují svým členům realizovat a vyzkoušet nové a nevyzkoušené vzorce chování. Komunikace příslušníků subkultury o jejich sdílených preferovaných hodnotových orientacích a společná tvorba určitých norem (např. etických, estetických, apod.), regulujících některá jejich každodenní jednání (např. v oblasti odívání, volnočasových aktivit, partnerského života atd.), vytváří spolu akcelerující zpětnovazebný proces, jistým způsobem připomínající Jungův koncept „individuace bytostného Já“, vztažený metaforicky na proces vývoje a zrání subkulturní komunity. Členové subkultury komunikují o sdílených hodnotách a normách a zároveň s tím jim otevřeně podřizují své chování, přičemž samozřejmě předpokládají, že je společnost začne registrovat a posuzovat a naváže s nimi určité formy komunikace.

4) Existence některých subkultur může být pro společnost zdrojem značných problémů. Spolužití dominantní kultury se subkulturami vždy spolu přinášelo a bude přinášet názorové střety mezi jejich příslušníky, což je proces, který vytváří určitou dynamiku vývoje každé společnosti. Obvyklý vzorec tohoto procesu ústí v situaci, kdy při určité síle subkulturního hnutí společnost kapituluje před určitými „méně škodlivými“ vzorci chování příslušníků subkultury a instituce dominující společnosti je nejdříve tiše tolerují, až je po určité době nakonec legalizují či alespoň určitým způsobem legitimizují. Méně obvyklý je vzorec, který končí vyústěním v násilné chování obou stran vůči sobě. To nastává zejména v případech, kdy společnost není ochotná tolerovat některé vzorce chování a mobilizuje všechny možné instituce i represivní aparáty, aby neutralizovala riziko určitého rozvratu společnosti. Oprávněné to zpravidla bývá v případě subkultur, jejichž příslušníci páchají vyloženě kriminální činy. O něco méně legitimní to bývá v případě subkultur, jejichž hodnotové systémy jsou sice odlišné od kultury hlavního proudu, ale její členové nepáchají závažnou

trestnou činnost. Přítomným rizikem vždy je, že nesmyslné perzekuce těch subkultur, které se pohybují stále v hranicích práva, i když již méně v hranicích obecnějších norem, může vyprovokovat občanské nepokoje, jež někdy mohou i vést ke změně režimu.

5) *Subkultury mládeže jsou i vyjádřením míry demokracie a svobody ve společnosti.* Není pravděpodobně lepší testovací indikátor míry demokratičnosti a svobody ve společnosti, než vztah jejich elit k subkulturám mládeže. Tyto subkultury jako nositelé nových hodnot, norem či vzorců chování, které mohou tyto elity či širší veřejnost ohrožovat anebo trápit, představují určitou výzvu, na niž lze reagovat v zásadě dvěma způsoby: buď společnost tyto nové hodnoty a normy akceptuje - a tím umožní svůj rozvoj dále do budoucna, anebo musí tyto subkultury potlačit, aby nedošlo k rozvratu společnosti a sektářskému násilí jedné skupiny na druhé. Nesmí se přitom dopustit nespravedlností a nezařazovat mezi extrémistické subkultury i ty pouze nepohodlné a silně kritické. Zde může sociální práce sehrát nezastupitelnou úlohu při hledání cest ke komunikaci o vzájemné spolupráci všech stran, vedoucí k hledání společné pravdy a rozumného kompromisu. (Gruber in Smolík, 2012)

3 Výchozí principy komunitní práce se subkulturami

Každá subkultura má svůj příběh. Někdy zůstává jen ve vzpomínkách, sdílený ústně při slavnostních či jiných příležitostech. Někdy má psanou podobu, někdy je předáván (a doplňován) v podobě audio a videonahrávek, a to nejrůznějšími distribučními kanály. Vždy mají ale tyto příběhy společný jeden rys, a sice že vždy určitým způsobem vyjadřují, co to znamená určité *my*, které příslušníci určité subkultury shodně vyjadřují některými specifickými způsoby chování. Zpravidla tyto příběhy vysvětlují *smysl*, *původ* a *historii* určitého okruhu lidí, a zároveň (znovu) evokují nejsilnější emocionální prožitky spojené s pobýváním v určitém společenství a inspirují členy (současné i budoucí) k psaní dalších kapitol sdíleného příběhu. (Kappl, 2009)

V komunitní práci se subkulturami bychom měli umět s těmito příběhy pracovat. Nejdříve ale musíme porozumět některým výchozím principům narativního přístupu, který tato skripta prezentují jako vhodný pro práci se subkulturami.

1. **Pracujeme především v jazyce.** To znamená v „jazyce“ jako určitém prostředí, ve kterém se *potkává* pomáhající pracovník spolu se svými klienty. Při práci se subkulturami se sociální pracovníci potkávají s jejich členy prostřednictvím rozhovorů v rámci určitého sociálního (terénního či ambulantního) programu.
2. **Při komunikaci s klienty se snažíme o udržení maximálně symetrického postavení všech komunikačních partnerů.** Snažíme se vytvořit takové prostředí, ve kterém klienti mohou prosazovat své nároky na pravdu. V kontextu práce s neorganizovanou mládeží nemáme nijaké oprávnění diktovat někomu své pravdy (pravdy světa Systému či naše „osobní“ pravdy). Sice se pohybujeme v našem společném sdíleném životním světě v rolích sociálních pracovníků a klientů: nicméně vždy jako solidarizující pomocníci – jako partneři, a ne jako kontroloři.
3. **K symptomům a zároveň i k důvodům aktuálního či potenciálního problému klienta lze říci, že určitý neuspokojivý stav v oblasti zacházení s realitou tkví v užívání špatných *popisů*, které nejsou do žádné významné míry s realitou kompatibilní.** I subkultury, stejně jako lidé, se musí naučit artikulovat své pohledy na realitu kolem nás. Musí umět diskutovat o nich a prosazovat je v rámci celé kultury. Není možné představit si, že by subkultury

mohly být v tomto procesu úspěšné, pokud nejdříve uvnitř nich neproběhne série debat o základních sdílených hodnotách a normách. Až teprve na základě těchto debat se příslušníci subkultur stávají určitým způsobem kompetentní obhajovat své postoje i navenek a dosahovat tak uspokojivých úspěchů.

4. **Dále si vždy zřetelně uvědomujeme, že tento jazyk náš svět nejen popisuje, ale také určuje jeho podobu – což znamená to, jak klienti na svět pohlíží, interpretují ho a prožívají.** Abychom mohli o světě nějakým způsobem přemýšlet a posléze interpretovat, co se v něm děje, a predikovat, co se ještě může odehrát, k tomu potřebujeme vždy slova. Výběr slov potom určuje zabarvení našeho poznání i našeho prožívání. To samozřejmě platí o světě subkultur. Být příslušníkem určité subkultury znamená zároveň možnost být členem určitého diskursu, čili jistého komunikačního prostoru, ve kterém se přítomní účastníci snaží hledat určitou pravdu, kterou by na podkladě nejrůznějších argumentů byli všichni ochotni přijmout jako takovou. Na základě těchto nalezených sdílených pravd se snaží jako členové určité subkultury také žít.
5. **Tyto velice sugestivní popisy sdílených *pravd* mívají obvykle podobu *příběhů*.** To znamená – v popisech reality se u nás všech uplatňují různé prvky, které jsou jinak typické pro stavbu příběhů, jakožto jistého uměleckého žánru. Každé společenství má tendenci k vytváření určitých mýtů, vysvětlujících a obhajujících určité hodnoty a určitý životní styl. S ohledem na to, že se jedná o živá společenství, jsou tyto mýty sdělovány především prostřednictvím určitých příběhů. Pro komunikaci v určité subkulturní scéně i mimo ní je tato forma ideální, s ohledem na emocionální náboj, který sebou příběhy obvykle nesou.
6. **Když se naučíme těchto příběhotvorných prvků využívat, můžeme do jisté míry podněcovat takový proces, jehož produktem bude jiný alternativní příběh o realitě, který bude s ní kompatibilnější. Tento příběh může potom sloužit jeho autorovi jako užitečný návod, orientující jeho život k určitým spokojenějším budoucnostem.** Při práci se subkulturami můžeme podněcovat a posilovat členy těchto komunit k vytváření svých verzí společného příběhu a k hledání cest, jak je předávat dále. Dáváme jim tím šanci efektivněji a rychleji

nalézt cesty ke vstupu do širších společenských diskursů, které mají tu moc ovlivnit realitu.

- 7. Tento proces lze podněcovat jak u jednotlivce, tak i u určité skupiny – a stejně tak u celých komunit.** Pro narativní přístup nepředstavují žádná omezení rozdílné počty v klientských uskupeních. Své příběhy mají jednotlivci, rodiny, národy i komunity. Subkultury tedy nepředstavují v tomto ohledu žádnou výjimku. Sociální pracovníci můžou se subkulturami pracovat, ať se již jedná o členy malých lokálních nespecifických subkultur či členy lokální scény širšího subkulturního hnutí. (Kappl, 2009)

Dokážeme-li předchozí teze převést jako principiální do naší praxe, tehdy dokážeme pomáhat našim klientům cestou příběhu ovlivnit mainstreamovou kulturu, aby akceptovala některé jejich hodnoty a aby nic nebránilo zapojení subkultur do komunitního života určité lokality.

4 Etapy komunitní práce se subkulturami

Proces spolupráce se subkulturními komunitami se neliší od spolupráce s komunitami jiných typů. I komunitní práce se subkulturami musí projít několika etapami, které na sebe logicky navazují. Po přípravné fázi, kdy se sestavuje a sladuje tým pracovníků, by měl proběhnout sběr všeobecných informací o subkultuře. Následně by měla proběhnout etapa zjišťování potřeb a problémů cílové subkultury, v návaznosti na to by měla přijít na řadu etapa navrhování projektu. Poté přichází etapa realizace komunitního projektu a v závěru spolupráce potom etapa zhodnocení spolupráce s komunitou. Následující podkapitoly nabízí stručné charakteristiky všech těchto etap, včetně jistých doporučení k jejich realizaci v praxi.

4.1 Příprava týmu

Dříve než tým sociálních pracovníků vstoupí do prvního kontaktu s klienty – příslušníky subkultury mládeže působící v určité lokalitě, měli by se jeho jednotliví členové poznat navzájem. Členové komunitního týmu by měli seznámit všechny své kolegy se svými preferovanými hodnotami, se kterými ke své práci (chtě nechtě) přistupují. Na základě toho by se měli pokusit sladit svá očekávání a strategie, aby byli schopni fungovat jako kooperující a komunikující tým lidí, navenek vystupující jako jeden celek, vyjadřující rámcově stejný postoj k určitým otázkám. To je základní předpoklad, bez jehož akceptace nemůže takový tým vstupovat do dialogu s klienty a dle potřeb tuto komunikaci udržovat. (Kappl, 2009)

Jak se má ovšem tým na tuto situaci připravit? Jak mají jeho členové dojít k určitému společnému vyprávění, informujícímu zadavatele i komunitu o tom, co je jejich úkolem a jak by se jim ho mohlo podařit splnit? Soubor užitečných rad a doporučení poskytuje Carl Rogers, uznávaný autor a praktik, spojovaný s přístupem orientovaným na člověka. Jeho nejdůležitější doporučení shrnují následující body:

- Členové týmu se průběžně mezi setkáními s komunitou účastní určitých strategických schůzek, během kterých reflektují své postupy s ohledem na sdílené základní principy své činnosti.
- Členové týmu se taktéž snaží zaměřovat svoji pozornost na případné vzájemné neshody, které nechtějí odkrývat před členy komunity, a snaží se tyto vzájemné rozpory překonat.

- Členové týmu by ovšem měli být taktéž *sebou samými*. Přijetí určité shody v týmu ohledně základních východisek a užívaných metod práce neznamená ohrožení jejich osobnostní *autenticity*. Nic takového nehrozí, jsou-li členové týmu schopni samostatně i společně reflektovat své představy a předpoklady, se kterými vstupují do týmu a do procesu spolupráce s členy cílové komunity. Stejně tak je žádoucí, aby této otevřenosti byli pak i schopni před členy komunity, se kterou spolupracují. Současně s tím jsou skutečně schopni akceptovat odlišnosti, které mezi jejich pohledy na realitu panují, a přijímají skutečnost, že naše mínění o některých věcech nebudou nikdy *totožná*. Nebojí se ani prezentovat své nové zkušenosti a změny v jejich míněních, které se vynořily během reflexe jejich spolupráce s členy komunity. (Rogers in Kappl, 2009)

Pokud se jednotliví pracovníci nebojí mluvit spolu o svých neshodách, které mají mezi sebou, jsou ochotni je řešit a nehrají vedle toho spolu nějaké „mocenské“ hry, zpravidla se spolu určitým způsobem *sladí*, a mohou si dovolit být ve svých komunikacích co nejvíce *upřímní*. Pokud se naučí být takovými v týmu, nemají potom při setkáních s členy komunity problém být s nimi na „stejně vlně“ a zpravidla dokážou dobře postihnout to, o čem *vyprávění* klientů jsou a pomoci jim rozvíjet jejich příběh dále. (Rogers in Kappl, 2009)

4.2 Hlavní zásady práce s klienty

Rozhodnou-li se pracovníci pracovat se subkulturními komunitami za pomoci některých metod a technik narativního přístupu, měli by se přidržovat určitých zásad. Tyto zásady definují místo a role pracovníků v určitém procesu spolupráce s členy cílové subkultury, a pokud jsou respektovány, vede užívání postupů narativního přístupu k emancipaci cílových subkulturních komunit a jejich lepšímu samostatnému fungování. Několik těchto zásad definoval Michael White, otec narativního přístupu, který tvrdí, že pokud pracovníci týmu nechtějí být překážkou v tomto dění, měli by v procesu spolupráce s klienty vždy průběžně reflektovat následující skutečnosti:

- Úlohou komunitních pracovníků je pouze *facilitovat* určité debaty a diskuse členů spolupracující subkultury. Nedávají členům komunity žádné instrukce, co by měli dělat, díky čemuž se jim daří udržovat určitý svobodný prostor pro

nápady a návrhy příslušníků komunity, které pomáhají dále konkretizovat svými doplňujícími, případně kritickými otázkami. Nevnučují členům subkulturní komunity své představy o tom, jak by měl fungovat jejich komunitní život.

- Komunitní pracovníci jsou přesvědčeni o tom, že členové cílové komunity (alespoň latentně) disponují znalostmi využitelnými pro další rozvoj jejich subkulturní scény. Věří, že jejich klienti jsou schopni zformulovat svůj vlastní příběh, který bude jejich subkulturu definovat a pomůže jí přežít dále v čase.
- Komunitní pracovníci vždy respektují prezentované příběhy klientů a pouze nabízejí své osobní interpretace toho, o čem tyto příběhy možná jsou. Doptávají se na různé kontexty příběhu a chtějí vysvětlit sporná místa příběhu, aby jejich poselství rozuměli lépe oni, členové komunity i veřejnost.
- Komunitní pracovníci se snaží setkání s klienty dovést do toho stavu, kdy členové subkulturní komunity začnou zvažovat nové a potenciálně úspěšné strategie aktivizace celé lokální subkultury, kdy se započne komunikace s širší veřejností o hodnotách subkultury a jejích představách o dobrém životě.
- Komunitní pracovníci respektují tradice určité subkultury a napomáhají členům subkultury v jejich vyprávěních identifikovat ty zdroje komunity, které se ukazují být vhodné vzhledem k jejich využitelnosti v kontextu jejich aktuální situace. (White in Kappl, 2009)

4.3 První etapa – sběr všeobecných informací o subkultuře

V první etapě se teprve připravujeme na setkání s členy cílové komunity. Shromažďujeme veškeré dostupné informace o subkulturní komunitě, které by se mohly později ukázat jako důležité.

Jaké konkrétní informace nás budou zajímat, to je určeno povahou lokální subkulturní komunity, se kterou budeme spolupracovat. Jedná-li se o lokální scénu nějaké všeobecně rozšířené subkultury mládeže, budeme se zaměřovat na jiná data a jiné způsoby jejich získávání, než v případě nespécifických lokálních subkulturních komunit, definovaných jen jakýmsi všeobecným odporem k organizovaným volnočasovým aktivitám a k oficiální kultuře mainstreamu.

Je přesto několik základních typů informací, které by nás měly zajímat ještě dříve, než s členy určité subkultury mládeže vstoupíme do kontaktu. Tyto informace se spíše týkají kontextů, ve kterých se naše spolupráce s mládeží má realizovat, kdy tyto kontexty mohou mít na průběh a výsledky této práce často důležitý a nečekaný vliv. Je proto vhodné zjistit si na počátku této etapy následující informace (dle Levické, 2002):

- demografické údaje o struktuře lokální komunity, ve které budeme působit
- informace o infrastruktuře
- informace o formálních i neformálních vůdcích komunity
- jiné důležité a často zmiňované informace o komunitě. (Levická, 2002)

4.3.1 Demografické údaje o struktuře lokální komunity

V případě práce se subkulturami mládeže v určité lokalitě můžeme často pracovat s členy těchto komunit citlivěji, víme-li např. něco o její věkové struktuře či o tom, k jakým vrstvám patří rodiče klientů a další členové komunity. Tyto informace lze do jisté míry odvodit ze standardních demografických statistických údajů následujícího charakteru (dle Levické, 2002):

- *Věkové složení.* Reflexe tohoto faktoru nám pomůže učinit hrubý odhad toho, kolik členů mohou mít subkulturní komunity. Známe-li počet členů komunity, procentuální poměry jednotlivých věkových skupin, a víme-li, že aktivnějšími členy subkultur bývá něco kolem 5 % mládeže (Smolík, 2012), můžeme si učinit určitou přibližnou představu o tom, kolik má členů cílová subkulturní komunita.
- *Vzdělanostní struktura.* Tento faktor má vliv na výši kulturního kapitálu (a tudíž i sociálních kompetencí) příslušníků dané komunity, a tím i na sílu sociálního kapitálu komunity samotné. Silnější sociální kapitál zpravidla znamená i výraznější schopnost organizace určitých společenství a tím i více úspěchů při dosahování jejich cílů.
- *Muži, ženy.* Výkyvy v poměrech počtů mužů a žen v určité lokální komunitě mohou mít vliv na různé kontexty, jako jsou např. ekonomická síla rodičů klientů, způsoby výkonu neformální sociální kontroly nad členy komunity, rozdílné preference různých subkulturních životních stylů apod.

- *Ekonomicko-sociální složení (založené na příjmech a zaměstnání obyvatel komunity).* Faktor, který ovlivňuje ekonomickou sílu komunity, a tím i možnosti klientů užívat různé standardní postupy při dosahování jejich společných cílů (užívání moderních technologií, dostupnost specializovaných služeb pro účely organizace nejrůznějších typů komunitních akcí, apod.). Zároveň ovlivňuje hodnotové orientace jednotlivých sociálních vrstev v komunitě a tím i možnosti jednotlivých subkultur prosadit si životní styl, který je v souladu s jejich hodnotovým žebříčkem.
- *Produktivní a neproduktivní obyvatelstvo.* Faktor, který taktéž ovlivňuje ekonomickou sílu komunity, a zároveň nám informace tohoto typu umožňují učinit si plastičtější představu o sociální struktuře společnosti.
- *Sociální potřeby členů komunity.* Znalost statisticky podchycených sociálních potřeb členů určité lokální komunity nám může napomoci porozumět některým problémům a potřebám celé komunity, případně i dílčích subkulturních komunit. Tyto problémy či potřeby spolu mohou souviset.
- *Politická struktura.* Jedná se o důležitý faktor, který může silně ovlivňovat zakázku a užívané metody komunitní práce. Komunitní pracovníci by měli preferované ideologické hodnoty dospělých členů komunity respektovat a zohlednit je při vyjednávání se zástupci komunity.
- *Etnické složení.* Při práci se subkulturními komunitami se může jednat o důležitý faktor, který je zapotřebí reflektovat. Jedná se o otázku určité loajality příslušníků etnických minorit k nejdůležitějším hodnotám a normám většinové společnosti. Zde je vždy zapotřebí udržovat určitý dialog o tom, kde hledat společná východiska pro vzájemné harmonické soužití, ale i o řešeních společných potřeb a problémů všech komunit žijících v jedné lokalitě. Je vždy ideální, pokud členové minority i majoritní společnosti mají možnost společně se setkávat i komunikovat spolu již v období svého dětství i mládí. Úlohou komunitních pracovníků je nabídnout a ošetřovat určitý prostor, ve kterém se tyto interakce mohou odehrávat.
- *Náboženská orientace členů komunity.* Jedná se o faktor, který je dobré si uvědomovat, a vždy společně s klienty reflektovat, aby nedošlo k nějakému silnějšímu hodnotovému střetu mezi mladými subkulturami a majoritní

společností, či k destruktivnímu názorovému střetu, který může určitou subkulturu rozdělit a výrazně oslabit schopnost užití jejího sociálního kapitálu.

4.3.2 Informace o infrastruktuře

Při práci s určitou lokální komunitou je vhodné znát informace o některých prvcích infrastruktury v rámci stávajícího administrativního celku. (Levická, 2002) Za některých okolností se můžou ukázat jako důležité kontexty, které skrytě či otevřeně ovlivňují subkulturní život mládeže.

- *Bytová otázka (rodinné domy, panelová výstavba, ubytovny apod.).* Jedná se o faktor, který nám dává určitou informaci, do jakých sociálních vrstev a příjmových skupin patří primární rodiny klientů. Ještě více ovšem ovlivňuje i způsoby trávení volného času mládeže v komunitě, případně jejich preference subkulturního životního stylu.
- *Instituce v lokalitě (školy, kina, knihovny, hudební kluby, sportovní kluby apod.).* Přítomnost těchto institucí může silně ovlivňovat rozvoj jednotlivých subkulturních hnutí mládeže. Některé subkultury vzkvétají pouze v případě, kdy mají v lokalitě určité institucionální zázemí. Za prvé jsou to jednotlivé typy středních škol, jejichž studenti často inklinují ke stejným subkulturám, kdy přítomnost těchto studentů v lokalitě často znamená silnou a stabilní základnu místní subkulturní scény. Dále jsou to instituce zaměřené na různé volnočasové zábavy a aktivity, v jejichž prostorách se odehrává důležitá část společenského života subkulturní komunity.
- *Státní a samosprávné instituce (obecní úřad, krajský úřad, úřad práce apod.).* Uvedené instituce jsou zpravidla důležití partneři v komunitě, se kterými komunitní pracovníci vyjednávají množství a podobu podpory projektům, zaměřených na cílovou skupinu mládež
- *Zaměstnavatelé podle druhu činnosti (služby, průmysl, obchod, polnohospodářství atd.).* Díky znalosti tohoto kontextu mohou komunitní pracovníci něco vědět o perspektivách budoucího života mladých lidí z nejrůznějších sociálních vrstev, kteří již přemýšlí o svém budoucím

pracovním uplatnění, a to jistým způsobem ovlivňuje jejich vztah k lokální komunitě.

- *Kontakty s okolím (především se sousedními obcemi).* Subkulturní scéna může zahrnovat i několik obcí z určité lokality, kdy v případě malých obcí jsou členové subkultur nuceni spolupracovat s dalšími vyznavači stejného stylu života mimo své bydliště. I to je informace, kterou by komunitní pracovníci měli mít na zřeteli.

4.3.3 Informace o formálních i neformálních vůdcích komunity

Při práci se subkulturní mládeží v určité komunitě potřebují komunitní pracovníci znát některé přirozené či formální autority v lokalitě a snažit se je potom citlivě zapojovat do procesu dosahování určitých cílů, na kterých se postupně shodnou všechny zúčastněné spolupracující strany.

Formální autority bývají v procesu spolupráce s komunitou zadavateli zakázky vůči týmu komunitních pracovníků, případně mohou poskytnout zdroje, usnadňující dosahování cílů subkultury a širší komunity. Komunitní pracovníci by proto před vstupem do komunity měli znát následující informace:

- Jména starostů a veřejně známé informace o jejich osobách
- Jména politických vůdců, resp. významných či nejaktivnějších členů jednotlivých politických stran žijících, pracujících anebo pocházejících z dané komunity
- Informace o nejvýznamnějších osobnostech hospodářského života komunity (ředitelé podniků, firem, apod.)
- Informace o veřejně uznávaných intelektuálech působících v komunitě (např. žurnalisté, pedagogové, angažovaní umělci, apod.)
- Informace o respektovaných duchovních vůdcích komunity apod. (Levická 2002)

Mezi neformální autority můžeme zařadit všechny osobnosti uznávané komunitou, jejichž vliv pochází pouze z životního světa, a které zpravidla ke své činnosti nejsou pověřeny žádnou úřední mocí. V případě práce se subkulturní mládeží se obvykle jedná o neformální uznávané mluvčí určité subkulturní komunity, či o jejich sympatizanty,

kteří vystupují veřejně ve prospěch této subkultury. (Peter Papšo, 2012) Při práci se subkulturami komunitní pracovníci obvykle vyhledávají informace následujícího typu:

- Lokální vydavatelé fanzinů (časopisů zaměřených na různé subkultury)
- Umělci činní v určité subkulturní scéně - hudebníci, divadelníci, amatérští filmaři, výtvarníci apod.
- Provozovatelé webových stránek, zaměřených na subkulturní život
- Další členové subkultury disponující určitou neformální autoritou
- Sympatizující intelektuálové či umělci z jiných subkulturních komunit sdílejících stejné a podobné hodnoty.

Vedle výše uvedených typů informací mohou komunitní pracovníci ocenit mnoho dalších poznatků, ať se týkají historie lokální komunity, historie cílové subkulturní komunity, přírodních zdrojů lokality či životního prostředí. (Levická, s. 2002)

Komunitní pracovníci by se ovšem neměli vyhýbat ani možnosti vytvoření jistého vlastního úsudku o životě určité místní subkultury, a pokud se neobjeví žádné rozumné důvody proti tomu, můžou jako nezávislí pozorovatelé navštěvovat lokalitu, kde se příslušníci určité subkulturní scény setkávají (např. veřejnosti otevřené akce jako jsou koncerty, divadelní představení, či sportovní klání). Z neoficiálních rozhovorů s příslušníky subkulturní komunity se lze dozvědět něco o potřebách a problémech určité lokální subkulturní scény, které může být užitečné reflektovat. (Hartl, 1997)

4.4 Druhá etapa – zjišťování potřeb a problémů cílové subkultury

Cílem druhé etapy spolupráce se subkulturní komunitou je identifikovat hlavní potřeby či problémy této komunity a vytvořit několik návrhů řešení toho, jak tyto potřeby a problémy uspokojit či vyřešit. Existuje několik strategií, metod a technik výzkumu, které můžou pracovníci spolu s klienty užít, přičemž o výběru těch nejvhodnějších z nich rozhoduje vždy konkrétní kontext, ve kterém se komunitní pracovníci nachází. Pokud komunitní pracovníci navázali dobrý vztah se členy subkulturní komunity v určité lokalitě, mohou nechat rozhodnutí o užitých postupech výzkumu v rukou klientů, kteří dokážou lépe odhadnout, které postupy budou

akceptovány členy určité subkulturní scény a které naopak akceptovány pravděpodobně nebudou – a neposkytnou hodnotné informace. Při dostatečné profesionální přípravě sociálních pracovníků lze obvykle vybírat z následujících strategií a metod:

Kvalitativní strategie

Neopominutelná je kvalitativní strategie, opírající se o postmoderní epistemologii a moderní kritickou teorii, zaměřená na hlubší porozumění kontextům, které, ač skryté v pozadí, silně ovlivňují náš sociální život. Mezi nejužívanější metody, které z této strategie vycházejí, patří:

- 1) Kvalitativní rozhovor (strukturovaný či polostrukturovaný)
- 2) Ohniskové skupiny (*focus groups*)
- 3) Analýza dokumentů
- 4) Pozorování

(Miovský, 2006)

Kvantitativní strategie

Spíše doplňkovou, ale přesto přínosnou strategií, může být kvantitativní strategie výzkumu. Jedná se o strategii ukotvenou v pozitivistickém epistemologickém názoru na svět, která si je vědoma svých interpretačních omezení. Přesto nám může při vhodném způsobu dotazování přinést důležité poznatky o záležitostech komunity. Nejužívanější kvantitativní metodou je dotazníkové šetření. (Disman, 1998)

Jak již bylo uvedeno, cílem užívání těchto strategií a metod výzkumu je zjištění potřeb a problémů komunity, dále okolností a příčin určitého neutěšeného stavu komunity, a taktéž i zdrojů a možných způsobů řešení problémů a potřeb cílové subkulturní komunity. Na tom by měly být postaveny výzkumné otázky komunitních pracovníků, nicméně lze i doporučit na základě zkušenosti z praxe některé typy témat, ke kterým by tyto otázky měly taktéž směřovat. Proto by pracovníci měli vybraným informantům klást následující typy otázek:

- V rozhovorech s členy určité subkulturní scény by se komunitní pracovníci měli ptát, kdo jsou přirozené autority komunity, které reálně členové komunity uznávají (příčemž nás nesmí překvapit, jedná-li se z velké části

o jiné osoby, než které jsme jako přirozené autority vytipovali v první monitorovací fázi spolupráce s komunitou). (Hartl, 1997)

- Ptát se na komplexnější postoje těchto autorit i běžných členů komunity k potřebám a problémům místní subkulturní scény. (Hartl, 1997)
- Zjistit názory na výše uvedené zjišťované informace i těch odborníků, kteří s určitou mírou účasti studovali život komunity v praxi, ale vždy zároveň s určitým teoretickým nadhledem. (Kinkor, 2003)
- Zjistit, jaké jsou názory nejdůležitějších lokálních úředníků a případně i volených zástupců komunity na existenci určité subkulturní scény v lokální komunitě. V návaznosti na to jim vysvětlit potřeby komunity a konfrontovat je s pohledem oficiálních struktur. (Levická, 2002)
- Výzkumné otázky komunitních pracovníků by měly být zaměřeny i na to, jaký vliv mají opatření veřejné správy na život komunity, (např. co znamenalo zrušení některých volnočasových prostorů a programů pro děti a mládež, jak to ovlivnilo náplň jejich volného času a jaké možné důsledky to sebou přineslo či přináší, apod.) (Novotná, Schimerlingová, 1992)
- Provést určité hodnocení práce různých institucí (sociálních, výchovných, vzdělávacích, rekreačních atd.) působících v komunitě, jejichž služeb nemusí členové subkultury využívat, i když by využití těchto služeb mohlo reálně napomoci rozvoji určité lokální subkulturní komunity. (Novotná, Schimerlingová, 1992)

Při zjišťování potřeb a problémů cílové komunity, na kterou je určitý projekt komunitní práce zaměřen, je užitečné soustředit se na uvedené rysy subkulturních komunit (viz kap. 2.1), které se týkají specifických potřeb, zájmů a problémů subkulturních komunit mládeže. Komunitní pracovníci by se měli i proto zaměřit na otázky následujícího typu:

- Poskytují subkultury mládeže specifický azyl nesocializovaným jedincům? (... Umožňuje subkulturní život získat těmto jedincům dovednosti navazovat vztahy se svými vrstevníky a začlenit je do nejrůznějších okruhů přátel a známých? Jsou tyto sítě pro tyto jedince nějakým způsobem užitečné?)

- Umožňuje cílová subkultura komunikaci potřebnou pro výkon různých typů zájmových činností? (... Obsahuje její subkulturní život určitá komunitní setkání, obvykle ve formě nějaké „oslavy“ - festivaly, koncerty, veřejné sportovní akce apod.? Jaký typ umění či sportovního vyžití určitá subkulturní komunita preferuje? Existují zde nějaké funkční komunikační kanály - fanziny, časopisy, webové stránky, televizní kanál...? Jaké viditelné symboly a způsoby oblékání slouží v komunikaci členům subkultury?)
- Umožňuje cílová subkultura svým členům realizovat a vyzkoušet nové a nevyzkoušené vzorce chování? (... Komunikují příslušníci subkultury o svých sdílených preferovaných hodnotových orientacích? Tvoří společně určité etické, estetické a jiné normy, regulující některá jejich každodenní jednání - např. v oblasti odívání, volnočasových aktivit, partnerského života apod.?)
- Může být existence cílové subkultury pro společnost zdrojem nějakých problémů? (Vyznávají členové subkultury takové hodnoty, které společnost není ochotná tolerovat? Hlásí se tyto subkultury k nějakým politickým ideologiím? Objevuje se mezi příslušníky cílové subkultury kriminální jednání? Jsou nějaké jejich užívané vzorce chování vysloveně amorální a jsou jako takové zdrojem určitého napětí v lokální komunitě?)
- Jak reaguje lokální společenství na výskyt nové subkultury, která nesdílí některé z jejich základních hodnot? (... Vidí v ní určitou šanci na svoji revitalizaci anebo ji považuje za ohrožující? Jak rozumí členové určitého společenství tomu, že jejich mládež sdílí odlišné hodnoty? Jsou ochotni brát je jako adekvátní s ohledem na vývoj celospolečenského kontextu, anebo je vnímají jako škodlivé pro další vývoj lokální komunity? Nakolik podléhají hodnocení příslušníků určitého společenství ohledně existence místní subkultury předsudkům či stereotypům a nakolik jsou podložena určitou relevantní zkušeností? Co by se dalo dělat pro to, aby případné předsudky byly nějakým způsobem vyvráceny?)

Na základě všech výše uvedených dostupných informací o komunitě jsou komunitní pracovníci schopni zformulovat spolu s členy těchto subkulturních komunit popis problému či nenaplněných potřeb komunity a na podkladě toho začít plánovat projekt

komunitní spolupráce. Aby byl takovýto popis užitečný, tedy aby se s ním dalo pracovat, měl by být popsatečný následujícími znaky:

- popis problému či potřeby subkulturní komunity je specifický a konkrétní
- popsané problémy či potřeby jsou vyřešitelné v kratším časovém intervalu
- členové komunity berou tyto své potřeby či problémy za své a jsou schopni se angažovat a zmobilizovat k jejich řešení
- daří se identifikovat instituce, zdroje a osoby, které mohou mít neopominutelný vliv na uspokojení potřeb či řešení problémů komunity, a jsou členům subkulturní komunity dostupné. (Kinkor, 2003)

4.5 Třetí etapa - navrhování projektů

V této etapě komunitní pracovníci vstupují do oficiální spolupráce s členy cílové subkulturní komunity. Jejich společným cílem je vytvoření komunitního projektu, který by uspokojil a vyřešil potřeby či problémy místní subkulturní scény i celé lokální komunity. To je základní předpoklad další spolupráce, na které by se příslušníci cílové subkulturní komunity měli aktivně podílet, aby v důsledku spolupráce došli nejen k nějakým pozitivním výsledkům, ale aby si také osvojili určité kompetence, nezbytně nutné pro fungování určité subkulturní scény.

Na počátku této etapy oslovují komunitní pracovníci vytipované neformální autority komunity. Reflektují společně s nimi získané informace o stavu určité subkulturní scény. V tomto procesu dochází k další možné modifikaci původních představ týmu o potřebách a problémech komunity, případně o možnostech jejich řešení. Na základě toho komunitní pracovníci jednájí s těmito vybranými autoritami místní subkulturní scény o nabízené pomoci a spolupráci na některých potřebách a problémech subkulturní i širší lokální komunity. Společně s nimi připravují setkání s širším okruhem příslušníků lokální subkulturní komunity, na kterých se budou snažit vyvolat určité debaty o smyslu a dalším směřování této scény v rámci místního společenství. I na těchto setkáních by se měly vést diskuse o nejaktuálnějších potřebách a problémech komunity, případně o možnostech jejich řešení. (Hartl, 1997; Kinkor, 2003)

Důležitým aspektem přípravy takovýchto setkání s dalšími členy subkulturní komunity je výběr vhodného místa a příležitosti pro tyto aktivity.

Komunitní pracovníci se mohou s dalšími členy subkultury potkávat v jejich přirozeném prostředí v rámci terénních programů, v prostorách klubu, či příležitostně při konání určitých veřejných akcí a všechny tyto možnosti umožňují komunikaci o výše uvedených tématech. Nicméně i o výběru z těchto možností by opět měli rozhodovat především sami příslušníci subkultury, neboť oni lépe rozumí životu ve své komunitě jako jeho přímí účastníci. V každém případě v této etapě komunitní pracovníci užívají stále stejné schéma: mluví se o tom, co by se mělo dělat, a jak by to šlo nejlépe, s ohledem na zdroje a hodnoty komunity – čili rýsuje se zde plán řešení problémů či nenaplněných potřeb komunity – určitý komunitní projekt.

Vedle těchto teoretických doporučení by si komunitní pracovníci měli dále osvojit a následně ovládat následující praktické postupy, které mohou silně ovlivnit efektivitu spolupráce komunitních pracovníků se členy místní subkulturní scény, nejsou-li jimi brány na zřetel.

- *Komunitní pracovníci by měli ohlašovat termíny nejrůznějších komunitních setkání s dostatečným časovým předstihem.* (Hartl, 1997) Setkání v klubu, která mají spíše diskusní charakter, stačí ohlásit obvyklými komunikačními kanály s týdenním či dvoutýdenním předstihem; u veřejných akcí se vyplatí inzerovat termín jejich konání i s předstihem jednoho až dvou měsíců.
- *Místo setkání by mělo být zvoleno vhodně s ohledem na očekávané množství účastníků.* (Hartl, 1997) Zatímco obvyklá klubová setkání s členy místní subkultury obvykle přirozenou cestou vyplynou v určité optimální uspořádání, je na druhou stranu vhodné věnovat pozornost výběru místa konání nějaké veřejné akce. Toto místo musí být dostatečně velké, aby pojalo všechny návštěvníky této události, na druhou stranu by ovšem nemělo být tak velké, že by i při maximální účasti pozvaných členů určité subkulturní scény vypadalo poloprázdné.
- *Komunitní pracovníci o setkání informují všemi možnými dostupnými a vhodnými způsoby.* (Hartl, 1997) Obvykle se užívají dvě cesty přenosu informací: média a osobní kontakt. V případě médií lze uvažovat o regionální televizi, rozhlasu, internetu a tisku (regionálních novinách a fanzinech), dále pak lze stále užívat plakátky a letáky. Předávání osobním kontaktem zahrnuje

komunikaci klubových a terénních sociálních pracovníků s členy subkultury a komunikaci mezi samotnými členy subkultury.

- *Komunitní pracovníci umí citlivě facilitovat každé setkání subkulturní komunity.* (Hartl, 1997) Způsoby organizace setkání by měly být předem rámcově promyšleny. Jedná-li se o ten typ akcí, na kterých se komunikuje o plánech a strategiích místní subkulturní scény, zúčastnění facilitátoři pečují o to, aby všichni přítomní členové cílové komunity měli prostor pro vyjádření svého názoru. Facilitátoři by měli umět shrnout to, na čem se zúčastnění příslušníci komunity dohodli. Měli by se ptát a připomínat, kdo si co vezme na starost.
- *Komunitní pracovníci se obrací na další partnery, kteří v plánu řešení problému byli označeni jako možní spolupracovníci na realizaci určitého komunitního projektu.* Obvykle se jedná o instituce státní správy a samosprávy, školní a volnočasová zařízení. (Hartl, 1997)

4.6 Čtvrtá etapa – realizace komunitního projektu

V této etapě přichází na řadu realizace dohodnutých komunitních projektů. Vytváří se komunikační kanály, pořádají se různé komunitní akce, členové subkultury se zapojují do komunitních struktur, se kterými spolupracují na dosahování svých hodnotových cílů. Jedná se o procesy, které jsou téměř celé v rukou příslušníků komunity, nicméně velmi často musí komunitní pracovníci nabízet a vykonávat určité činnosti, pro které příslušníci komunity zatím nejsou (či ani nemohou) být kompetentní. Mezi příklady takovýchto aktivit patří především **facilitace** veřejných akcí a **vyjednávání** s úřady a širší veřejností. (Kinkor, 2003)

4.6.1 Facilitace naplánovaných i spontánních komunitních setkání

Během procesu zvyšování sociálního kapitálu určité subkulturní komunity a rozšiřování jejích aktivit je často zapotřebí s ohledem na nové okolnosti revidovat původní plány, což opět vyžaduje určitou zvýšenou frekvenci komunitních setkání, zaměřených na diskuse o hledání nových alternativních cest k původně vytčeným cílům.

Tato setkání mohou být naprosto neoficiální, předem nenaplánovaná, naprosto spontánní, anebo se jedná o akce předem ohlášené. V obou typech komunitních setkání příslušníků určité lokální subkulturní scény mohou komunitní pracovníci vystupovat v roli facilitátorů komunikace. Při neoficiálních neohlášených setkáních, vyznačujících se uvolněnější a přátelštější atmosférou, kdy jsou společně reflektovány záležitosti komunity (ať již širší subkultury mládeže či jen její lokální scény) a jsou společně nalézány a sdíleny určité touhy a představy, jak by měla fungovat místní subkulturní scéna, se facilitátoři snaží jen dát hlas a porozumění všem přítomným účastníkům komunikace. Umožňují skupině zažít určitý pocit sounáležitosti, který vzniká, když si účastníci komunikace skutečně naslouchají a snaží se skutečně vcítit do postojů a názorů svých komunikačních partnerů. Při facilitaci předem ohlášených akcí určité subkulturní komunity, kdy jsou příslušníci lokální scény předem informováni o probíraných tématech a cílech setkání, se facilitátoři snaží ještě navíc udržet pozornost účastníků komunikace na těchto předem dojednaných cílech setkání a snaží se je dovést k určité dohodě a plánu dalších aktivit.

Aby facilitátoři byli schopni takovéto akce dovést do úspěšného konce, měli by dle jednoho z důležitých prvků metody facilitace Carla Rogerse disponovat určitými schopnostmi a uvědomovat si některé následující skutečnosti:

- Facilitátoři umí naslouchat. Při všech komunitních setkáních naslouchají soustředěně všem projevům příslušníků komunity. Jsou schopni vyjádřit porozumění slyšenému.
- Facilitátoři se umí připojit do rozmluvy členů komunity a v případě potřeby reagují na hlasy těch, kteří byli přehlédnuti a kterým se nedostalo komentáře ze strany dalších účastníků setkání. Potvrzují tak osobnost a důstojnost autora příspěvku, ale zároveň upozorňují na určitou zvláštnost takové situace, která žádá osvětlení.
- Svými reakcemi ukazují, že každý příspěvek má smysl a že je obohacující těmto příspěvkům naslouchat. V důsledku toho jsou následující debaty o plánování společných aktivit znatelně kreativnější a pečlivě zaměřené na touhy a zájmy pokud možno všech členů komunity.
- V případě náhodných neoficiálních setkání se facilitátoři pouze připojují ke komunikaci. Nikdo po nich v tomto typu komunitního setkání zpravidla více

nežádá, a facilitátoři by naopak mohli v takovéto spontánní komunikaci působit rušivě, pokud by se na sebe snažili strhnout více pozornosti. Tím, že se stahují do pozadí, pomáhají vybudovat atmosféru, kdy se každý účastník komunikace může více rovným dílem podílet na vzniku určitých vizí a plánů aktivit lokální subkulturní scény, které ale mohou ve svém důsledku ovlivnit a obohatit i celou subkulturu. (Rogers, 1998)

Podle Rogerse by facilitátoři měli být i připraveni na některé kritické momenty v komunikaci s klienty, které se objevují při nedirektivně orientované facilitaci oficiálních ohlášených setkání cílové komunity:

- Členové komunity mohou při absenci přímého řízení komunikace ze strany facilitátorů vyjadřovat vůči nim svůj požadavek po autoritativním vedení celého setkání. Facilitátoři jsou obvykle vyzýváni k užívání určitých odborných metod či k předávání jistého expertního vědění.
- Paralelně s tím či posléze mohou účastníci setkání dávat najevo emoce nespokojenosti s tím, že facilitátoři aktivně neřídí komunikaci, objevuje se pocit frustrace, že odborníci jim nechtějí říci, co mají dělat. Ani v této situaci facilitátoři nepřistupují na tento požadavek po direktivním řízení. Účastníci komunikace pochopí, že oni sami musí aktivně vložit do komunikace o záležitostech komunity nějaký svůj osobní příspěvek - své emoce, názory a postoje - a že budoucí plány komunity vzejdou pouze z komunity samotné.
- Začátek tohoto procesu, kdy se samotní členové komunity snaží řídit svoji komunikaci o svých společných záležitostech a plánech, je často poněkud chaotický. S tím facilitátoři musí počítat. Neměli by ve zmatku či stresu podléhat potřebě převzít odpovědnost za řešení takovéto zúzkostňující situace a direktivně vést účastníky setkání procesem komunikace o nových plánech a strategiích za užití některé z doporučených direktivnějších metod facilitace velkých skupin klientů.
- V okamžiku, kdy účastníci setkání rozpoznají, že facilitátoři za ně odmítají rozhodovat, objevují se určité pokusy o kontrolu nad situací. Zpočátku se opět jedná o poněkud frustrující proces. *„Charakteristická je značná nesouvislost jednotlivých výroků. Každý člověk myslí samostatně, nevěnuje pozornost výroků ostatních a neposlouchá, co bylo řečeno.“* (Rogers, 1998,

s. 265) I za tohoto stavu jsou facilitátoři trpěliví a odolávají pokušení ujmout se autoritativního řízení komunitního setkání

- Posléze se začnou členové komunity bavit mezi sebou, naslouchají si a uvědomují si přitom moc, kterou mají nad směřováním jejich subkulturní komunity. Vzniká nový komunikační prostor, ve kterém jsou více sdíleny emoce a prožitky účastníků rozhovorů, jež v tomto prostoru probíhají. Zakoušejí určitou společnou sílu a nadšení z možného rozvoje. Dávají si předsevzetí, že se budou podílet na aktivitách své komunity. (Rogers, 1998)

Důvodem toho, proč se tato kritická místa v procesu facilitace komunitních setkání objevují, tkví dle Rogerse jednoznačně v tom, že jsme v běžném životě vlastně zvyklí poslouchat autority, odvozující legitimitu svého mandátu od svého úřadu a určitého typu specializovaného vědění. A to i pokud podle Rogerse *„nás to rozčiluje, tíhneme k provedení rozkazu, postupování podle nařízení“*. (Rogers, 1998, s. 168) Akceptujeme tento způsob uspořádání věcí, neboť nám potom zbývá více času na naše soukromé aktivity.

Tento přístup k věci ovšem nelze uplatňovat při setkáních subkulturní komunity, která sama za sebe musí učinit rozhodnutí ohledně jejího vývoje do budoucnosti. Místo aktivního strukturování procesu tvorby určitého plánu se facilitátoři více zaměřují na to, aby si účastníci setkání uvědomili pocit své vlastní ceny a využili možnost svobodně vyjadřovat své názory. Tato strategie má své nedostatky, ale jak upozorňuje Rogers, nakonec se vyplácí:

„Tento proces může být považován – a také nezřídka je – za nešikovný, zbytečně složitý, iritující, za otravný způsob, jak se dobrat nějakého rozhodnutí. Musí být vůbec zohledněno přání všech členů skupiny? A nevyslovená odpověď skupiny zní – ano, každý člověk má svou cenu, je třeba zohlednit stanoviska a pocity všech zúčastněných. ... Pozvolna, obdivuhodně a pečlivě je konstruováno rozhodnutí, které zohledňuje každého člověka. Zvolené řešení bere v úvahu příspěvek každého jednotlivce, respektuje ho, zvažuje a zapracovává do výsledného návrhu. Důvtip skupiny je pozoruhodný.

Tento proces se zdá být zdlouhavý a někteří účastníci si stěžují na „čas, který takto ztrácíme“. Převládající moudrost skupiny však rozpoznává skutečnou cenu tohoto procesu, neboť se v něm postupně vzájemně svazuje komunita, v níž má i ten

nejškromnější hlásek, ten nejnepatrnější pocit své respektované místo.“ (Rogers, 1998, s. 168-169)

4.6.2 Vyjednávání s úřady

Při vyjednávání s úřady místní samosprávy či se státními institucemi by si komunitní pracovníci měli uvědomovat, co je základním cílem komunitní práce. Měli by mít vždy na mysli, že konečným důsledkem jejich činnosti by mělo být *zprůchodnění lokální demokracie* (Younghusband in Hartl, 1997). Je-li v průběhu spolupráce komunitních pracovníků s místními subkulturami mládeže zapotřebí komunikovat s oficiálními zástupci komunity, měli by komunitní pracovníci vždy usilovat o to, aby ve všech jednáních o záležitostech určité lokální subkultury mládeže, zejména za jejich přímé účasti, zůstalo zachováno právo příslušníků této komunity participovat na jejich výstupech a aby v závěru pokud možno vždy převládal pocit *společenství* všech přítomných účastníků komunikace.

Z toho důvodu komunitní pracovníci v klíčových momentech komunikace vždy apelují na účastníky komunikace, aby se pokusili překonat vzájemné rozpory a přidržovali se principiálního cíle zprůchodnění lokální demokracie, na které mají právo participovat i členové subkultur mládeže, jedná-li se o věcech, které se jich týkají. Zástupci širší veřejnosti by měli být schopni akceptovat fakt, že někdy některé skupiny obyvatelstva oprávněně začnou protestovat proti automatickému uplatňování určitého typu kontroly ze strany veřejných úřadů, kdy se příslušníci těchto společenství domnívají, že stát ani samospráva nemají oprávnění starat se o to, jakým způsobem života ve své komunitě žijí, jaké hodnoty vyznávají a jaké jsou jejich postoje ke „světu Systému“, pokud se nechovají vyloženě kriminálně nebo neeticky. Veřejní činitelé by proto měli být ochotni volit ve vztahu k takovýmto subkulturám možnost určitého dialogu, spíše než plošně uplatňované nerozlišující přístupy represe.

Podle Phila Cohena, který se zajímal o subkultury mládeže v kontextu jejich rodinného zázemí, je dokonce výskyt subkultur příznakem adaptivní snahy mladých lidí integrovat se do lokální komunity s ohledem na změny, které poznamenaly vývoj kultury této širší komunity. Existence subkultur představuje *„kompromis mezi dvěma navzájem si odporujícími potřebami: potřebou vytvářet a vyjadřovat samostatnost a odlišnost od rodičů ... a potřebou uchovat si možnost identifikace s rodiči.*“ (Cohen in Hebdige, 2012) Dokáže-li na podkladě toho širší společenství své subkultury integrovat,

může se díky tomu v další generaci vyvíjet nadále, neustrnout a dokázat se adaptovat na nové podmínky.

Důsledkem toho je jednoznačné posílení sociálního kapitálu celé komunity. Připojení celých subkultur mládeže ke společnému sdílení určitého sociálního kapitálu společenství dává ovšem i jim širší možnosti usilovat o své hodnotové cíle. V praxi to potom znamená, že dochází k posílení ochoty jednotlivých generací aktivizovat se ve prospěch ostatních. (Jeffs, 2012; Putnam in Smith, 2012b).

V té souvislosti je vhodné, aby si zvolení zástupci komunity uvědomovali veškeré výhody, které s sebou sdílení sociálního kapitálu přináší. Nahlížíme-li na sociální kapitál jako na sociální sítě, jejichž členové sdílejí určité hodnoty a normy, zahrnující i normy reciprocity (Putnam in Smith, 2012a; Putnam in Smith 2012b), neměly by nás překvapit pozitivní účinky každého jeho posílení, jak stabilně ukazují výsledky výzkumů, které se na toto téma v posledních desetiletích zaměřovaly. Podle těchto výzkumů se můžeme pravděpodobně oprávněně domnívat, že v lokalitách, v nichž je sociální kapitál společenství vysoký, jsou veřejné prostory čistší, lidé jsou více přátelští a ulice jsou bezpečnější, bez ohledu na ekonomické bohatství těchto lokalit. Lidé jsou v těchto komunitách všímavější a více se o sebe zajímají. Jsou ochotni přispěchat na pomoc a taktéž společně participovat na řešení nejožehavějších problémů místního společenství. Dokonce se ukazuje, že posílení sociálního kapitálu komunit má pozitivní vliv na jejich ekonomickou prosperitu a v době krizí pomáhá zmírňovat jejich důsledky. Realizované výzkumy taktéž poukazují na to, že více propojená (až rovnostářská) společnost má důrazně pozitivní vliv na zdravotní stav obyvatelstva. Zapojení příslušníků lokální komunity do různých občanských sítí a zažívané pocity sounáležitosti efektivně tlumí stres, který se výrazně negativně podepisuje na zdravotním stavu populace. Dalším výrazným pozitivním rysem uplatňování sociálního kapitálu v určité lokalitě je výrazně vyšší efektivita místních škol. Školy v těchto lokalitách jsou podle všeho efektivnější, pokud rodiče a členové komunity aktivně participují na jejich chodu. (Smith, 2012b).

Tyto výhody může přinést i komunitní práce se subkulturami, pokud členové komunitního týmu neuhnou v uplatňování svých principů a nepřikloní se jednostranně na stranu veřejných úřadů. (Jeffs, 2012) Minimálním cílem vyjednávání subkulturní komunity a komunitního týmu s úřady by proto vždy mělo být zachování či vytvoření určitého klubového prostoru, „*ve kterém se mladí lidé mohou potkávat, komunikovat,*

realizovat některé své osobní či skupinové projekty, ale i vyjadřovat se k závažným celospolečenským (či lokálním) otázkám a diskutovat o nich“ (Lindström in Kappl, 2012). Mezi možné další cíle vyjednávání by určitě měla patřit i určitá možnost grantové podpory aktivit subkulturních komunit ze zdrojů širší komunity. (Lindström, 2012) Tyto aktivity zpravidla posilují sociální kapitál subkultury a tím i potenciálně sociální kapitál celého společenství. (Jeffs, 2005).

4.7 Pátá etapa – zhodnocení spolupráce s komunitou

V poslední etapě procesu komunitní práce s vybranou cílovou subkulturní komunitou se hodnotí zejména efektivita a přínosy realizovaného komunitního projektu. Jedná se o proces vzájemné zpětné vazby, kdy se zúčastněné strany komunitního projektu navzájem informují o tom, co se podařilo naplnit, díky čemu se tak stalo a jaké pocity se během tohoto procesu objevovaly u všech zúčastněných.

V tomto procesu lze uplatnit nejrůznější kombinace výzkumných metod a technik, jejichž výběr je vždy podmíněn specifickými kulturními kontexty, ve kterých se lokální komunity i jejich subkultury pohybují. Podle situace výzkumníci volí z několika standardních výzkumných postupů zejména tyto následující:

- Ohniskové skupiny (focus groups) – jedná se o facilitovanou skupinovou diskusi, kdy evaluátor zjišťuje od spolupracujících skupin jejich názory na určitá témata. Vhodná může být při evaluačních setkáních s příslušníky cílové subkultury, případně i při hodnotících jednáních se zástupci veřejných institucí. Výhodou je využití skupinové dynamiky, kdy přítomná skupina skládá své střípky názorů a postojů do jistého komplexního mozaikovitého obrazu, který dává určitý smysl. (Kinkor, 2003)
- Analýza dokumentů – zjišťování názorů a postojů účastníků procesu komunitní spolupráce prostřednictvím analýzy různých textových a audiovizuálních záznamů. Např. se může jednat o zápisy z jednání organizací či z jejich webových stránek (Kinkor, 2003), na straně subkulturní komunity lze většinou analyzovat různé ziny a fanziny, jejich webové stránky, texty jejich oblíbených subkulturních hudebních uskupení, apod.
- Pozorování – evaluátor navštěvuje místa setkávání členů subkulturní komunity, kde přímo sleduje každodenní život určité místní subkulturní

scény. Výhodou je bezprostřední vnímání všech souvislostí komunitního života, nevýhodou je ovšem skutečnost, že pozorovatel mění svoji přítomností chování přítomných, přičemž stěží dokáže odhadnout, do jaké míry. (Kinkor, 2003)

- Desk research – práce se sekundárními daty, převážně statistického charakteru, které obvykle povinně shromažďují veřejné instituce. Lze je potom klást do určitého kontextu vývoje spolupráce s cílovou subkulturní komunitou.
- Dotazníkové šetření – metoda kvantitativního výzkumu, která může nalézt využití při zjišťování různých názorů a postojů členů subkulturních komunit i příslušníků širší komunity. Tato metoda výzkumu není ovšem využitelná v každém kontextu, neboť některým subkulturám tento způsob komunikace zásadně nevyhovuje a užití tohoto postupu nemusí přinést žádná hodnotná data. (Kinkor, 2003)

Doporučit lze potom i některá témata, na která by se evaluační výzkum měl vždy zaměřovat. Jedná se o různé úhly pohledu na to, co lze považovat za úspěšný výsledek spolupráce, které všem zúčastněným stranám dávají určitý komplexnější náhled na situaci na konci jejich spolupráce. Konkrétně potom je doporučeno zjišťovat:

- zda a jak jsou zúčastněné strany komunitní spolupráce spokojeny s jejím průběhem a s jejími výsledky
- zda a jakým směrem se změnily různé statistické údaje, které v určitých pravidelných intervalech shromažďují veřejné instituce a statistické úřady (policie, sociální úřady, školy, apod.)
- zda účastníci procesu komunitní spolupráce zaznamenali změny v mezilidských vztazích uvnitř komunity a jak by je hodnotili
- zda získaly zúčastněné strany komunitního projektu určité kompetence, díky kterým by měly být v budoucnu schopny rozpoznat a řešit své problémy a potřeby vlastními silami. (Kinkor, 2003; Levická, 2002)

Na výše uvedené otázky je dle situace vhodné se ptát samotných příslušníků subkulturní komunity, zástupců veřejných institucí, členů širší lokální komunity, nezávislých odborníků a samozřejmě i členů komunitního týmu. Při zpracování

výsledků výzkumu je potom vhodné hledět na specifičnost příjemce a uživatele takového vyhodnocení a tomu také přizpůsobit charakter předávaných informací.

Samotné výzkumné šetření by v ideálním případě měli provést nezávislí odborníci na výzkum. V případě, že se nenaleznou finanční prostředky na jejich zaplacení, měli by umět realizovat tento výzkum komunitní pracovníci.

5 Vybrané techniky narativního přístupu v práci se subkulturami mládeže

Doba velkých vyprávění skončila. Většina západních společností již většinou nemá žádné možnosti, jak integrovat mladé generace do komunity prostřednictvím velkých náboženských systémů a různých stupňů mystických zasvěcení, či prostřednictvím určité všeobjímající politické ideologie. Pozdně moderní společnosti se musí naučit žít v kulturně pluralitním prostoru a v této poněkud nepřehledné situaci musí hledat určité možnosti, jak posilovat svůj sociální kapitál, aby byly nějakým způsobem akceschopné při zajišťování životních potřeb svých členů.

Protože je pro společnost výhodné, dokáže-li do sebe integrovat i subkultury, které odmítají některé jejich hodnoty a normy, je zapotřebí znát nějaké metody práce, které to umožňují. Pro práci s určitými uměleckými subkulturami je dle zkušeností některých autorů dobře využitelný narativní přístup práce pro jeho schopnost pracovat s příběhy, čili „malými“ vyprávěními místních komunit a místních subkulturních scén mládeže. (Payne, 2006) Právě na podkladě práce s těmito příběhy dokáže tento přístup komunitní práce nabídnout určité možnosti, jak posílit sociální kapitál lokálních subkultur mládeže, a v souvislosti s tím i sociální kapitál celé komunity. Důvodem toho je, že příběhy o naší identitě mají v sobě silný emocionální náboj, a činí nás více ochotnými zapojit se do určité veřejné akce ve prospěch své a posléze i širší komunity.

V praxi lze při uplatňování tohoto přístupu práce využít různé techniky. Mezi ty nejčastěji užívané až neopomenutelné patří „zvyšování vědomí“, „vybírání“ a „odporování“. (Kappl, 2009) Následující podkapitoly ve stručnosti představí jejich nejzákladnější rysy.

5.1 Zvyšování vědomí

Zvyšování vědomí je technika, která je uplatňována v okamžiku, kdy komunitní pracovníci v roli facilitátorů vyzývají při setkáních členů subkulturní komunity přítomné, aby se pokusili zformulovat pro sebe i pro lidi mimo jejich scénu „příběh“ své místní komunity, který jim slouží či může sloužit jako určitý zdroj smyslu a inspirace v každodenním životě komunity, a zároveň srozumitelně ostatním osvětlí, o jaké hodnoty členové těchto komunit usilují. Zpravidla je to ve třetí etapě spolupráce s komunitou, kdy se komunitní pracovníci snaží pomáhat vytvářet určité společné

sdílené komunikační prostory, kde se mluví se o tom, co by se mělo dělat, a jak by to šlo nejlépe (s ohledem na zdroje a hodnoty místní subkulturní komunity) a vytváří se určitý plán řešení problémů či nenaplněných potřeb komunity. Konstruování takového příběhu příslušníky komunity může výrazně napomoci při hledání cílů komunitního projektu i vhodných postupů pro jejich naplňování, neboť se zároveň jedná o nutné prvky každého „dobrého“ příběhu, přičemž popis cílů a možných cest k němu je v takovém příběhu maximálně konkrétní a více zakotvený v realitě, než pokud se snažíme s klienty komunikovat o těchto věcech na určité obecnější rovině.

Aby ovšem měl tyto požadované kvality, musí to být příběh, jehož *autorem* je pouze komunita samotná. Hlásí-li se komunita k autorství svého příběhu, zpravidla to zahrnuje následující klíčové momenty, které se při tvorbě tohoto příběhu objevují.

- **dekonstrukce převládajícího příběhu:** Na prvním místě je to přivedení členů komunity do té situace, kdy si plně *uvědomují*, *kdo* doposud diktoval a psal ty první (a doposud celý příběh určující) kapitoly společného příběhu jejich subkulturní komunity a *co* v nich o jejich příslušnících tvrdil. Reflektují příběhy psané členy komunity i příběhy, které byly psány lidmi mimo subkulturu, např. rodiči, učiteli, sociálními pracovníky, žurnalisty hlavního proudu, televizí a dalšími jednostranně komunikujícími médii. Rozlišují mezi tím, co je vlastním poselstvím subkultury a co je mediální balast. (Kappl, 2009)
- **privilegování autora:** Jedná se o moment předání či navrácení *autorství* do rukou příslušníků místní subkulturní komunity. V tomto momentě si členové subkulturní komunity uvědomují, že oni jediní disponují legitimní autoritou pro další utváření jejich příběhu. Jsou si vědomi toho, že je nikdo nezbaví odpovědnosti za to, jak bude jejich příběh pokračovat dále. Buduje se a posiluje určitý diskurs, skrze který členové subkulturní komunity utváří svoji sociální identitu, disponující určitým sociálním kapitálem. (Kappl, 2009)
- **externalizace problému:** V příběhu komunity je popsán nějaký stav nouze (nenaplněná potřeba či problém), který je vnímán jako určité zlo, proti kterému musí (či již v minulosti dokonce musela) komunita bojovat. Popsané zlo je nakonec poraženo, předtím ovšem musí hlavní hrdina příběhu, tedy

komunita, poznat sama sebe, své zdroje a síly, a vymyslet strategii, jak svůj zápas proti ohrožujícím silám vyhrát. Komunitní pracovníci se v roli facilitátorů ptají členů místní subkulturní komunity, jak by popsali své potřeby či problémy a jak by mohlo vypadat vyprávění o úspěchu jejich komunity, které by bylo určitým způsobem věrohodné a realizovatelné. Takto vzniká příběh, který zároveň představuje určitý popis projektu, jehož prostřednictvím sami klienti dospějí k nějakému pozitivnímu řešení své aktuální situace. (O'Hanlon in Kappl, 2009)

- **hledání výjimek:** Vyprávěné příběhy komunity často obsahují pasáže, ve kterých to zpočátku vypadá s hlavním hrdinou příběhu zle, ten se ale poučí ze svých porážek i svých prvních malých vítězství, aby nakonec nad zotročujícími silami nadobro zvítězil. V případě delší tradice určité subkultury či subkulturní scény se lze často inspirovat v historii komunity, v jejíchž vyprávěních se vždy dá nalézt nějaká výjimečná událost, kdy komunita užila určitá obvyklá či neobvyklá řešení, vedoucí k úspěchu, která by se dala uplatnit i v aktuální době. (Kappl, 2009)

Pokud jsou výše uvedené klíčové momenty spolupráce s členy subkulturní komunity zohledněny, výsledkem užívání techniky zvyšování vědomí bývá smysluplný příběh, který se potom nějakým způsobem spolupodílí na samotném životě komunity. Tento příběh dává životům členů subkulturní komunity řád a zároveň pocit určité jistoty, stejně tak i nějaké porozumění tomu, co se kolem nich děje. I širší komunita díky takovému příběhu více chápe potřeby a problémy místních subkulturních komunit mládeže a snaží se jim maximálně vyjít vstříc ve snaze integrovat je do širších mezigeneračních solidárních sítí místní komunity.

5.2 Vybírání

Technika vybírání je postavena na jedné základní otázce, a sice otázce výběru takových typů diskursu, které umožňují komunikaci mezi příslušníky subkulturní komunity i mimo jejich osobní setkání, a jsou zároveň přístupné i členům širší komunity. Tyto diskursy vždy doporučují užívat určité dostupné typy médií, skrze která bývá jejich příběh zveřejňován („publikován“). Příslušníci lokální subkulturní scény zvažují užívání různých žánrů, které činí příběh komunity dostupný různým cílovým

skupinám posluchačů (např. členové subkulturní komunity, členové jiných subkulturních komunit, příslušníci širší komunity apod). Subkulturní komunita si přirozeně sama najde určité komunikační kanály a shodne se na nich. V těchto kanálech smí zaznívat různé verze příběhu komunity, na které se v průběhu času odvolává ve svých promluvách stále více členů dané subkulturní komunity. (Kappl, 2009) Podle Thorntonové existují tři typy médií, které významným způsobem ovlivňují život subkulturní komunity:

- **podporující:** obvykle letáky či plakáty, obsahující různá pozvání či jiná sdělení; zpravidla se vyznačují určitým charakteristickým grafickým designem
- **referující:** různé subkulturní časopisy, fanziny, a jiné ziny, internet apod.; jejich prostřednictvím určitá subkulturní scéna komunikuje uvnitř své komunity, ale otevírá se komunikaci i s vnějším okolím
- **senzační:** bulvární noviny a další typy zpravodajství (rozhlas, televize, internetové verze bulvárního tisku); na tento typ médií příslušníci subkulturní komunity zpravidla nemají vliv, maximálně s nimi mohou jít do určitého dialogu (interwiev s mluvčími subkulturní komunity, kteří v subkulturní scéně mají určitou přirozenou autoritu) (Thornton in Smolík, 2006)

Díky všem těmto vyjmenovaným typům médií vzniká a ustaluje se příběh subkultury, který tuto subkulturní komunitu nějak rozeznatelně definuje směrem dovnitř i navenek. Umožňují její určitou kontinuální existenci, která přesahuje více generací.

5.3 Odporování

Technika odporování je užívána při vytváření určitého osobitého autorského stylu subkulturní komunity. Podněcuje členy subkultury ke snahám o vytvoření vlastního jazyka, vlastního způsobu odívání, vlastní grafické stylizace, vlastního hudebního žánru apod. Umožňuje tak členům subkulturních komunit vymanit se z diskursů různých typů úřadů, které děti a mládež vychovávají či o ně pečují a kontrolují (školy, církve, média, sociální úřady atd.), a vytvořit si svůj vlastní diskurs, který se utváří kolem určitého typu hodnot, které příslušníci těchto subkultur mládeže vyznávají a usilují o jejich realizaci ve svých životech. (Kappl, 2009)

Pokud vyjmenované veřejné instituce užívají často určitých hodnotících kategorií, někdy obviňujících jisté prvky identity příslušníků určitých subkultur z negativního vlivu na jejich životy, je nutné očekávat určité odcizení mezi různými generacemi v širší lokální komunitě a je nutné na to reagovat. Komunitní pracovníci by měli napomáhat subkulturním komunitám vytvářet takové typy diskursů, které umožňují komunikovat se světem mimo subkulturní komunitu a vytvářet tak určité příležitosti pro kooperativní posilování a sdílení určitého společného sociálního kapitálu. V tomto tkví přínos techniky odporování, neboť za její pomoci dokážou komunitní pracovníci v roli facilitátorů dovést komunitu k tomu, aby tomuto diskursu dala určitou zřetelnou podobu, jíž rozumí i lidé zvenčí. (Kappl, 2009)

Důležitou úlohou facilitátorů je věnovat pozornost zaznívajícím prvotním verzím příběhu komunity a opakovaně se diskutujících členů subkulturní komunity doptávat na různé významy, které některá slova ve vyprávění příběhu komunity nesou. Zdají-li se být některá místa vznikajícího příběhu komunity nesrozumitelná či nepravděpodobná, facilitátoři na tento fakt upozorňují a podněcují své komunikační partnery, aby důkladně reflektovali takové momenty a zasadili je do určitých kontextů, v jejichž světle by působily věrohodně. Tím jim napomáhají představit příběh subkulturní komunity i širšímu publiku. Potom je možné i zapojit ve prospěch svých hodnot i příslušníky širší komunity, kteří mohou s příslušníky určitých subkultur v ledačems sympatizovat, aniž by se nutně museli stát členy těchto subkultur. (Kappl, 2009)

6 Závěr

Lidský druh se zdá být jedinečný tím, že jeho příslušníci jsou schopni volit si určité hodnoty, které považují za důležité, a jsou schopni jim potom podřídit část svého života. Zdají-li se být některé hodnoty lidem užitečné a samy o sobě dobré, nalézají v sobě kompetence k sdružování na základě společných zájmů, kdy vznikají svébytné komunity lidí, kteří spolu tráví podstatnou část svého volného času. Postupem doby začnou takovéto komunity komunikovat se svým okolím, kdy může posléze dojít k dvěma reakcím. Za prvé se může stát, že širší komunita neakceptuje hodnoty nové subkulturní komunity a lokální úřady začnou nějakým způsobem regulovat život těchto subkulturních společenství, anebo se širší komunita bez obtíží otevře poselství těchto společenství a její příslušníci začnou s nimi sdílet určité hodnoty a tím posilovat sociální kapitál celé lokální komunity, včetně zapojených subkulturních komunit.

Nastane-li první možnost a širší komunita odmítá naslouchat poselství určité subkulturní komunity, je užitečné, dostane-li se ke slovu i užití klasické metody sociální práce s komunitou. Je-li určitá naděje na to, že se podaří integrovat novou vznikající subkulturu do širšího společenství, je vhodné nezmařit možnost posílení sociálního kapitálu celé lokální komunity.

Tato skripta preferovala *konstruktivistickou narativní* variantu užívání této metody sociální práce a popsala principy komunitní práce, zaměřené na subkultury, v kontextu postmoderní společnosti, ve které se nacházíme. Dále nabídla určitý soupis otázek, které si musí členové komunitního týmu v každé etapě klást, aby neopominuli významné kontexty, ve kterých se proces spolupráce s komunitou pohybuje. Cílem tohoto textu bylo dovést čtenáře k uvědomění toho, že sociální pracovníci by se měli vždy snažit, aby uměli dát určité lokální komunitě *hlas*, kterým její příslušníci dokážou vyprávět svůj příběh takovým způsobem, že obhájí své hodnoty a svůj životní styl i před zraky širší komunity. Zdaří-li se jim toto, dokážou tak zvýšit možnost integrace nových subkultur do širšího společenství a posílit tak sociální kapitál celé komunity.

Pokud si toto čtenář uvědomuje, nic mu nebrání v tom, začít zkoušet uplatňovat popsané myšlenky a postupy v praxi.

7 Slovníček základních pojmů

Komunita

Definici komunity, která vychází především z praxe sociální práce s komunitou, nabízí L. Musil, který komunitu pojímá jako „určitou kategorii znevýhodněných, jako určité neorganizované uskupení lidí, kteří potřebují pomoc.“ Jedná spíše o „shluk jedinců, mezi nimiž neexistují žádné vazby“, a „v sociologickém slova smyslu se vlastně o komunitu nejedná. Komunita, jakožto určitá organizovaná skupina znevýhodněných je především výsledkem profesionálního působení komunitního pracovníka, zčásti se také může z druhé strany jednat o spontánní potřebu klientů sdružit se“. (Musil in Příhodová, 2004, s. 50-51) Podle této definice se sociální pracovníci s určitou komunitou setkávají zejména ve chvíli, kdy se určitá komunita teprve stmeluje, a úkolem sociálních pracovníků v tomto procesu je pomoci jí vytvořit určitý stupeň vnitřní organizovanosti, umožňující jí dosahovat jejích cílů. Vzniká tak určité komunitní společenství, které Skidmore a Thackeray popisují jako jednotku, „která je dostatečně velká pro dosažení politického vlivu a dostatečně malá, aby v ní mohly být realizovány vztahy ke každému jejímu členovi, přičemž její členi disponují dostatečnými zdroji pro vytvoření alternativních institucionálních opatření“. (Levická, 2002, s. 71-72) Jedná se tedy o společenství, kde se všichni její členové znají (nebo alespoň mají kapacitu k tomu, aby se poznali), a jsou schopni vytvořit určité ne-politické struktury, které ale dokážou být partnery státních a samosprávných institucí. Což se v praxi týká i samozřejmě subkulturních komunit mládeže, které sociální pracovníci dokážou integrovat do určitých komunitních struktur (např. do pracovních skupin komunitního plánování na obcích apod.).

Komunitní práce

Na nejobecnější úrovni lze komunitní práci definovat jako proces, kdy sociální pracovníci pomáhají určité cílové komunitě k tomu, aby o sobě rozhodovala sama. (Kappl, 2009) Jedná se tedy o proces, jehož nejobecnější cíl Emily Younghusbandová definovala jako zprůchodnění *lokální demokracie* – čili participaci určité komunity na rozhodování o jejích záležitostech. (Hartl, 1997) Ve většině uznávaných definicí komunitní práce se zpravidla objevují další stavební prvky, vymezující komunitní práci z několika důležitých úhlů pohledu. Ty lze stručně shrnout v několika následujících krátkých větách: Komunitní práce je jednou z metod sociální práce, jejímž cílem je

vyvolání a podpora změny problémových sociálních podmínek, na které se podílí samotní klienti – členové cílové komunity. Hlavní úlohou sociálních pracovníků v takovémto procesu je minimálně jedna z následujících činností: inicializace vzniku či semknutí určité komunity, analýza problému a jejích potřeb, organizování a plánování procesu komunitní práce. (Hartl, 1997; Kinkor, 2003; Matoušek, 2003; Navrátil, 2001; Levická, 2002) Respektují-li sociální pracovníci výše uvedený obecný cíl a metodický cíl ve své praxi, lze potom jejich spolupráci s komunitami označovat jako komunitní práci.

Pro práci se subkulturami mládeže byl v těchto skriptech jako vhodný preferován konstruktivistický přístup ke komunitní práci, který k výše zmíněným aspektům komunitní práce přistupuje z více nedirektivní pozice. Konstruktivisticky orientovaní komunitní pracovníci se při práci s komunitou snaží iniciovat vznik či regeneraci určitého společenství, nicméně v rukou této komunity ponechávají vždy rozhodnutí o tom, kdo do ní patří (a kdo již ne); a stejně tak o tom, co je její největší problém či nenaplněná potřeba, jaká řešení jsou neoptimálnější a kdy a podle čeho by mělo být zřejmé, že určitý komunitní projekt je úspěšný a je možné ho ukončit.

Konstruktivismus

Pojem konstruktivismus označuje epistemologickou koncepci, která principiálně popírá možnost objektivního poznání reality. I když tato koncepce nijak nezpochybňuje existenci objektivní reality, která je na pozorovateli nezávislá, o možnostech jejího poznání tvrdí, že každá teorie o fungování světa je vždy silně zabarvena osobností pozorovatele. Vše, co vědci i lidé obecně považují za poznání, vztahuje se podle této koncepce pouze k jejich osobním zkušenostem či k momentálně platným vědeckým teoriím, kulturním stereotypům, a především k jazyku, ve kterém je toto vše zaznamenáno a dále sdíleno. Podle této koncepce je tedy vyloučeno jakékoliv objektivní poznání skutečnosti, nezávislé na zmíněných vztazích. To, co považujeme za poznání, je vždy pouze určitou mentální „konstrukcí“, kterou si určitý strukturovaný organismus vytváří o vnější realitě na základě informací, které je schopen smyslově a kognitivně pojmout.

Výše uvedené domněnky konstruktivistická epistemologie opírá především o poznatky neurověd a kognitivních věd, zejména pak o experimentální výzkumy a práce chilských neurobiologů Humberta Maturany a Francesca Varely, kteří se zabývali výzkumem fenoménu percepce. Ti na základě standardních experimentálních

výzkumů přišli s hypotézou, že celá nervová soustava včetně mozku je ve skutečnosti funkcionálně uzavřený systém, který rozumí jen své vlastní „řeči“ a operuje jen se svými vlastními stavy, v souladu s předpokládanými nároky okolí. (Ludewig, 1994) Oba tito autoři tvrdí, že více tomuto systému není dovoleno, neboť informace, se kterými nakonec pracuje, jsou silně zredukovaným a zkresleným obrazem okolní reality. Tento finální obraz je silně problematický, neboť při překladu do řeči nervového systému prošel vícenásobným procesem filtrace a pravděpodobně i dodatečným přidáním nějakého významu, aby informace v něm obsažené byly v kontextu určité situace nějakým způsobem smysluplné. Maturana a Varela tedy tvrdí, že poznání je vždy výsledkem určitých „privátních“ zkušeností a je vždy zásadně vázáno na určitý *individualizovaný* jedinečný organismus, a tudíž je do vysoké míry nepřenositelné. (Ludewig, 1994)

Z těchto závěrů konstruktivistická epistemologie vyvozuje v oblasti vědeckého zkoumání očekávatelné domněnky o povaze jeho poznání. Konstruktivistická teorie se musí vyrovnat s očekávatelnou otázkou, kde je při akceptaci základních premis konstruktivismu možné najít nějaký významný rozdíl (a tím i určité ohraničení) mezi vědou a tím, co se obecně nazývá „subjektivním míněním“. Konstruktivističtí autoři na to obvykle odpovídají, že vědecké poznání konstruujeme jako členové určité komunity odborníků, kteří v určitých zásadních věcech sdílejí stejné předpoklady, zatímco jako „soukromé osoby“ prezentujeme jen své subjektivní mínění. Přiznávají, že poznání podle nich není ničím více, než pouhou shodou odborníků na tom, co *dočasně* bude za poznání považováno. Na otázku, co a proč je tedy za poznání v dlouhodobé perspektivě považováno, konstruktivističtí autoři ve shodě s většinou postmoderních epistemologů odpovídají, že za poznání v dlouhodobé perspektivě považujeme ty koncepce, jejichž aplikace jsou nám v praktickém životě užitečné.

Narativní přístup

Pojem „narativní přístup“ obvykle bývá charakterizován jako určitý přístup k pomáhajícím profesím, který ve svých pracích rozvinuli australští terapeuti Michael White a David Epston a jejich spolupracovníci z Dulwich Centre. Mezi základní principy tohoto přístupu patří přesvědčení o nemožnosti jakéhokoliv objektivního poznání reality, dále pak přesvědčení o mimořádně silném vlivu našich různých popisů reality („příběhů“) na naše životy, a přesvědčení o možnosti změny našich životů cestou změny právě těchto popisů. Teoretické zázemí narativního přístupu tvoří

konstruktivistická epistemologie, tak jak ji ve svých pracích rozvinuli autoři jako Humberto Maturana a Francisco Varela, Ernst von Glasersfeld či Heinz von Foerster. V praxi lze narativní přístup užívat při práci s jednotlivci, rodinami i celými komunitami. (Morgan, 2012)

Sociální kapitál

Pojem sociální kapitál zpravidla označuje určité sociální sítě, jejíž členové sdílejí určité hodnoty a normy, zahrnující i normy reciprocity (Putnam in Smith, 2012a; Putnam in Smith 2012b). Členové takovýchto sítí jsou ochotni a schopni se ve prospěch dalších členů aktivizovat, i když jim osobně z toho neplyne žádný osobní prospěch, neboť hlavním motivem takového jednání jsou neformální vazby, založených na určitých pozitivních emocích (ať již osobního či obecného charakteru).

I v případě sociální práce se subkulturními komunitami lze usilovat o posílení sociálního kapitálu spolupracující komunity, ale zároveň je dalším legitimním (a realizovatelným) záměrem i snaha o připojení lokální subkulturní komunity ke sdílení určitého sociálního kapitálu celé místní komunity.

Subkultura

Pojem subkultura zpravidla označuje určité zájmové komunity, jejíž členové se vzájemně ujišťují o správnosti svých hodnotových systémů a norem, přizpůsobují jim svůj životní styl, a snaží se je různými způsoby artikulovat navenek, prostřednictvím společně realizovaných akcí. Jiné důležité kontexty uvádí v definici subkultury Peter Papšo, který upozorňuje na to, že subkultury jsou vždy zároveň částmi určité kultury, nicméně se s dominantní kulturou překrývají jen zčásti. Jsou zde určité specifické rozdíly v hodnotách, normách a životním stylu, které lze vnímat jako alternativní vůči dominantní kultuře, nikoliv ovšem jako programově nepřátelské. (Peter Papšo, 2012) Na důležitou úlohu subkultur ve společnosti poukazuje Phil Cohen, který je považuje za proces integrace určitých skupin mladých lidí do společnosti, kteří se snaží identifikovat s kulturou svých rodičů, ale zároveň se snaží vytvořit si vůči nim určitý odstup, a to v kulturním prostředí, které prošlo a neustále prochází významnými vývojovými změnami. (Cohen in Hebdige, 2012) Dokáže-li širší společenství v takovémto prostředí své subkultury integrovat, má vysoké šance vyvíjet se dále i po další generace, čili neustrnout a dokázat se jako určitý integrovaný celek adaptovat na nové podmínky.

Životní svět a svět Systému

Pojmy „životní svět“ a „svět Systému“ patří ke klíčovým pojmům Habermasovy teorie komunikativního jednání. Označují dvě výrazné části naší společné sociální reality, které významným způsobem ovlivňují naše individuální životy.

„Svět Systému“ pojmenovává v Habermasově koncepci tu část sociální reality, v níž převládají mocensky asymetrické vztahy, tzn. vztahy nadřízenosti a podřízenosti, vztahy hierarchie, nerovnosti. Jednání a komunikace v této části naší reality jsou obvykle řízeny neosobními pravidly, o nichž se nediskutuje a mimo něž nelze jednat. Cíle jednání jsou předem dány a jsou neměnné, a vždy slouží určitým racionálním účelům. Příkladem může být fungování státních (ale i soukromých) byrokratických institucí a moderních průmyslových organizací, či koordinace jednání prodávajících a nakupujících prostřednictvím finančních transakcí na trhu (Laan in Kappl, 2012).

„Životní svět“ je označením pro tu část naší sociální reality, kterou naopak charakterizuje všeobecná rovnost zúčastněných; je to *lidsky* vzájemně sdílený svět, který stojí před každou teorií či vědou (a na jejich základě vytvořenými institucemi). Pouze na této půdě vůbec mohou nějaká obecně závazná a legitimní rozhodnutí vznikat, jakožto výsledek svobodné a nikým nemanipulované komunikace. Tuto část reality lze bezpochyby hodnotit jako takovou, ve které ideálně vládou symetrické vztahy a v níž lze teoreticky všechny nároky předložit diskusi. Jedná se o ty oblasti našich životů, kde častou charakteristikou mezilidských vztahů je určitá emocionální *blízkost* (jsme např. členy určité rodiny či „organické“ komunity) anebo určitý přátelský přístup a respekt k druhým lidem na základě toho pouhého faktu, že jsou lidmi jako my, vyjadřovaný uplatňováním určitých zásad formální i neformální společenské etikety. Na rozdíl od komunikace a jednání ve světě Systému je v interakcích životního světa přípustná orientace jejich účastníků i na obsahy jejich vnitřních světů, ať již vyjadřují své emoce, motivy, postoje, názory, záměry, touhy či přání (Laan in Kappl, 2012).

V těchto skriptech jsou tyto pojmy užívány v kontextu takového pojetí komunitní práce se subkulturou, které se snaží ubránit životní svět subkulturní komunity před kolonizací světem Systému a snaží se jí pomoci participovat řešení jejich záležitostí se zástupci širší veřejnosti za formálně i neformálně rovných podmínek. Volba tohoto konceptu představuje v těchto skriptech určité etické ukotvení užívání konstruktivisticky orientovaných metod a technik v praxi.

8 Literatura

- BATAILLE, Georges. *Svrchovanost*. 1. vyd. Praha: Herrmann & synové, 2000. 298 s. ISBN 80-238-6231-6.
- DISMAN, Miroslav. *Jak se vyrábí sociologická znalost*. 1. vyd. Praha: Karolinum - nakladatelství Univerzity Karlovy v Praze, 1998. 374 s. ISBN 80-7184-141-2.
- HARTL, Pavel. *Komunita občanská a komunita terapeutická*. 1. vyd. Praha: SLON, 1997. 221 s. ISBN 80-85850-45-1.
- HEBDIGE, Dick. *Subkultura a styl*. 1. vyd. Praha: Volvox Globator, Dauphin, 2012. 239 s. ISBN 978-80-7207-835-6 (Volvox Globator), ISBN 978-80-7272-197-9 (Dauphin).
- JEFFS, Tony. Citizenship, Youth work, Democratic renewal. In *The encyclopaedia of informal education* [on-line]. Infed.org. [25. 7. 2012]. Dostupné na: http://www.infed.org/association/citizenshp_youth_work_democratic_renewal.htm
- KAPPL, Miroslav. Hledání možností mezigenerační solidarity v oblasti nízkoprahových zařízení pro děti a mládež v České republice. *Sociální práce/Sociálna práca*, 2012, roč. 12, č. 4, s. 59-66.
- KAPPL, Miroslav. *Konstruktivismus v sociální práci s komunitou*. 1. vyd. Hradec Králové: Gaudeamus, 2009. 66 s. ISBN 978-80-7041-767-6.
- KINKOR, Milan. Komunitní práce. In *Metody a řízení sociální práce*. MATOUŠEK, O. a kol. Praha: Portál, 2003. s. 251-270. ISBN 80-7178-548-2.
- LAAN, Geert. *Otázky legitimity sociální práce*. 1. vyd. Boskovice: Albert, 1998. 260 s. ISBN 80-85834-41-3.
- LEVICKÁ, Jana. *Metody sociální práce*. 1. vyd. Trnava: VeV, 2002. 122 s. ISBN 80-89074-38-3.
- LINDSTRÖM, Lisbeth. Youth, Participation, Leisure and Citizenship. *The Open Social Science Journal*, 2012, roč. 5, č. 1, s. 1-14.
- LUDEWIG, Kurt. *Systemická terapie – základy klinické teorie a praxe*. 1. vyd. Praha: Pallata, 1994. 150 s. ISBN 80-901710-0-1.
- MIOVSKÝ, Michal. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. 1. vyd. Praha: Grada, 2006. 332 s. ISBN 80-247-1362-4.
- MORGAN, Alice. What is narrative therapy? In *Dulwich Centre* [on-line]. Dulwichcentre.com. [21. 12. 2012]. Dostupné na: <http://www.dulwichcentre.com.au/what-is-narrative-therapy.html>
- NAVRÁTIL, Pavel. *Teorie a metody sociální práce*. 1. vyd. Brno: Marek Zeman, 2001. 169 s. ISBN 80-903070-0-0.
- NOVOTNÁ, Věra; SCHIMERLINGOVÁ, Věra. *Sociální práce: její vývoj a metodické postupy*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 1992. 128 s. ISBN 80-7066-483-5.
- PAPŠO, Peter. Význam skúmania subkultur mládeže pre prax sociálnej práce. In *Od teorie k praxi. Od praxe k teorii*. TRUHLÁŘOVÁ, Z.; LEVICKÁ, J. (eds.). Hradec Králové: Gaudeamus. 2012. s. 644-648. ISBN 978-80-7435-138-9.

- PAYNE, Martin. *Narrative therapy*. 2. vyd. London: SAGE Publications, 2006. 213 s. ISBN 1-4129-2013-2.
- PŘÍHODOVÁ, Alice. Koncept komunity v sociální práci. *Sociální práce/Sociálna práca*, 2004, roč. 4, č. 3, s. 50-51.
- ROGERS, Carl. *Způsob bytí*. 1. vyd. Praha: Portál, 1998. 296 s. ISBN 80-7178-233-5.
- SMITH, Mark. Community. In *The encyclopaedia of informal education* [on-line]. Infed.org. [25. 7. 2012a]. Dostupné na:
<http://www.infed.org/community/community.htm>
- SMITH, Mark. Young people, informal education and association. In *The encyclopaedia of informal education* [on-line]. Infed.org. [25. 7. 2012b]. Dostupné na: <http://www.infed.org/youthwork/ypandassoc.htm>
- SMOLÍK, Josef. Extremismus subkultur mládeže? In *Rexter* [on-line]. Rexter.cz. [7. 7. 2012]. Dostupné na: <http://www.rexter.cz/extremismus-subkultur-mladeze/2006/05/01/>

9 Rejstřík

- C**
Cohen, Phil, 30, 44
- D**
dekonstrukce (příběhu), 36
- E**
externalizace problému, 36
- F**
facilitace, 26, 27, 28, 29
- H**
hledání výjimek, 37
- K**
komunita, 3, 13, 16, 18, 19, 20, 22, 23, 29, 32, 33, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 46
komunitní práce, 3, 10, 13, 17, 22, 30, 31, 32, 35, 40, 41, 42, 45
konstruktivismus, 42, 43
kvalitativní strategie výzkumu, 21
kvantitativní strategie výzkumu, 21
- N**
narativní přístup, 3, 5, 10, 12, 14, 35, 43
- O**
odporování (technika), 35, 38, 39
- P**
privilegování autora, 36
- R**
Rogers, Carl, 13, 14, 27, 28, 29, 30
- S**
sociální kapitál, 16, 31, 32, 35, 40, 44
subkultura, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 22, 23, 25, 26, 27, 30, 31, 32, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 44, 46, 47
subkultury mládeže, 7, 13, 15, 16, 22, 27, 30, 31, 35, 38, 46, 47
svět Systému, 4, 6, 10, 45
- T**
teorie komunikačního jednání, 4
- V**
vybírání (technika), 35, 37
vyjednávání, 17, 26, 30, 31
- Z**
zvyšování vědomí (technika), 35, 37
- Ž**
životní svět, 3, 4, 5, 6, 10, 19, 45

Redakční rada Edice texty k sociální práci:
Mgr. Karel Bauer; Mgr. Radka Janebová, Ph.D.; PhDr. Martin Smutek, Ph.D.;
Mgr. Zuzana Truhlářová, Ph.D.

Řada: Vybrané kapitoly z teorií a metod sociální práce – sv. 15

Název: Narativní přístup v práci se subkulturami mládeže

Rok a místo vydání: 2014, Hradec Králové

Vydání: první

Náklad: 200

Vydalo nakladatelství Gaudeamus při Univerzitě Hradec Králové jako svou 1340. publikaci.

ISBN 978-80-7435-400-7